

1865 - 1965

Jack P. Thupp

Dit THUISSE-nummer is een gezamenlijke uitgave van: de Chr. Jeugdbond van Natuurvrienden (CJN); het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN); de Kathol. Jeugdorganisatie voor Natuurstudie (KJN); de Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging (KNNV); het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg; de Ned. Jeugdbond voor Natuurstudie (NJV); de Stichting Het Limburgs Landschap en het tijdschrift Het Vogeljaar.

N.B. Het THUISSE-nummer, verschenen in april 1965, komt in de plaats van: Amoeba, jrg. 41, nr. 3; Mens en Natuur, jrg. 16, nr. 1; Natura, jrg. 62, nr. 4; Natuurhistorisch Maandblad, jrg. 54, april-nr.; de Scharrelaar, jrg. 4, nr. 8; Triëntalis, jrg. 17, nr. 3; Het Vogeljaar, jrg. 13, nr. 2.

Losse nrs. kunnen (zolang de voorraad strekt) worden besteld door overschrijving van f 1,— op postgirorekening 34 71 47, t.n.v. het IVN te Amsterdam.

Vereend om Dr. Jac. P. Thijsse

Op 25 juli a.s. is het honderd jaar geleden, dat Jacobus Pieter Thijsse te Maastricht werd geboren. Er was, dunkt ons, alle aanleiding voor het besluit der besturen en/of redacties van hiernaast vermelde organisaties, om dit feit te herdenken met de uitgave van een gezamenlijk THIJSSSE-nummer. Het geringe nadeel dat sommigen wellicht twee of zelfs meer exemplaren zullen ontvangen, lijkt eenvoudig in een voordeel om te zetten: men gebruike die extra-nummers om nieuwe leden te werven. Daarmee zal men stellig in de geest van Thijsse handelen.

De voor dit nummer gevormde eindredactie heeft er naar gestreefd vele facetten van de figuur Thijsse te belichten. Zij had het voorrecht daarvoor een aantal uiterst deskundige medewerkers te vinden. Voorts kreeg zij de beschikking over een nooit eerder gepubliceerde bijdrage van Thijsse zelf, die nog eens de aandacht vestigt op het levende monument „Thijsse's Hof”, dat op uiterst beschamende wijze zelfs in dit Thijsse-jaar met geldzorgen heeft te kampen!

De redactie heeft niet gestreefd naar volledigheid, doch vooral naar een leesbaar nummer, waarin velen die Thijsse hebben gekend eigen herinneringen met een glimlach zullen herkennen, doch waaruit ook, naar wij vertrouwen, jongere generaties het beeld zullen zien oprijzen van de zeer uitzonderlijke figuur, die Thijsse was en beseffen, welke betekenis hij nog steeds voor ons heeft.

Thijsse herdenkend gaan de gedachten ook uit naar de jong gestorven E. Heimans, met wie hij in gelukkige samenwerking aan de „opbloei der natuurstudie in Nederland aan het begin van de twintigste eeuw” in zo ruime mate heeft bijgedragen. „Ware hij in leven gebleven, dan had hij zeker in 1922 in de aula onzer Universiteit naast de heer Thijsse als eredoctor gestaan”, aldus Prof. Stomps in zijn bijdrage aan dit nummer.

Nu, twintig jaar later, geldt nog onverminderd wat Dr. J. Verweij kort na Thijsse's overlijden schreef: „... ter compensatie van het gemis dat Thijsse zelf er niet meer is, zullen duizenden jongeren zijn taak overnemen en Thijsse's geest laten leven voor hun kinderen en leerlingen”.

Mogen dit aan Thijsse gewijde nummer, alsook de (her)uitgaven van enige van zijn belangrijkste werken, daarvoor nieuwe stimulansen geven.

*Ineke Haighton ((NJN)
Jaap van Dijk (IVN)*

*Dr. W. J. Prud'homme van Reine (KNNV)
Ko Zweeres (Het Vogeljaar)*

Jacobus Pieter Thijssse's leven in jaartallen

- 25 juli 1865 In Maastricht wordt, als derde zoon van Jacobus Thijssse en Catharina Johanna Priester geboren Jacobus Pieter Thijssse.
- 1868 Het gezin verhuist naar Grave
- 1873 De familie vestigt zich in Woerden
- 1878 Het gezin Thijssse verhuist naar Amsterdam
- 1879—1883 Jacobus Pieter Thijssse bezoekt de Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen te Amsterdam en behaalt de „Acte van bekwaaamheid als Onderwijzer bij het L.O.”
- 1883—1889 Thijssse is onderwijzer aan lagere scholen en behaalt achtereenvolgens de taalacte Frans, de hoofdacte en de taalacten Engels en Duits
- februari 1889 Thijssse wordt benoemd aan de leerschool bij de kweekschool
- december 1889 Thijssse wordt hoofd van de zgn. „Franse school” in Den Burg op Texel
- 30 juli 1891 Jacobus Pieter Thijssse huwt met Helena Christina Petronella Bosch
- september 1892 Thijssse wordt benoemd tot hoofd van de lagere school aan de Passeerdergracht te Amsterdam
- 1897 E. Heimans, J. Jaspers en Jac. P. Thijssse richten het tijdschrift „De Levende Natuur” op
- 1 januari 1902 Thijssse wordt benoemd tot leraar in de kennis der natuur aan de Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen te Amsterdam, als opvolger van H. Heukels.
- november 1902 Het gezin Thijssse verhuist naar „Binnenduin” te Bloemendaal
- 1903 In de „Naamlijst der leden” van de Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels komt voor het eerst voor: Thijssse (de Heer Jac. P.) te Bloemendaal
- 23 december 1905 De statuten van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland worden vastgesteld; Dr. J. Th. Oudemans wordt de eerste voorzitter, Jac. P. Thijssse wordt secretaris
- 25 mei 1910 De hren Jac. P. Thijssse en A. Burdet worden definitief benoemd tot leden van het hoofdbestuur van „Vogelbescherming”
- 1 oktober 1921 Jac. P. Thijssse wordt benoemd tot tijdelijk leraar aan het Kennemer Lyceum te Overveen
- 18 september 1922 Aan Jac. P. Thijssse wordt het ere-doctoraat in de wis- en natuurkunde toegekend door de senaat van de Universiteit van Amsterdam. Promotor is Prof. Dr. Th. J. Stomps
- 1930 Dr. Jac. P. Thijssse wordt gepensionceerd en maakt een reis naar Java, waar toen de jongste van de twee zonen woonde
- 8 januari 1945 Dr. Jac. P. Thijssse overleden op zijn evacuatie-adres te Overveen

(Foto Jan P. Strijbos)

Jac. P. Thijsse als vader

Het was een hele belevenis, Jac. P. Thijsse als vader te hebben. Als kleine kinderen waren we ons daar natuurlijk nog niet van bewust, maar we hadden toch al gauw in de gaten dat hij een bijzonder prettige vader was. Hij zal ook wel eens minder prettig gestemd zijn geweest, maar dat liet hij dan niet merken. Tegen ons niet en, voor zover wij wcten, ook tegenover moeder en anderen niet. Hij kon zich blijkbaar goed beheersen. Dat zal trouwens niet zo moeilijk zijn geweest, want hij had een blijmoedige en optimistische natuur. Hij zag de moeilijkheden wel, maar hij liet er zich niet door uit het veld slaan. Het devies „onbekommerd” had hij al gauw bedacht en hij gedroeg zich daar ook naar.

In Amsterdam woonden we eerst in de buurt van het Wilhelmina Gasthuis. Dat was toen de rand van de stad. Het kon ook moeilijk anders, want hij moest gemakkelijk in de vrije natuur kunnen komen. Al heel vroeg begonnen de wandelingen, langs wegen, paden en kaden. De Amstelveense weg tot de Koenenkade. Met kijker en de plantenbussen, want behalve de planten die hij zelf nodig had, verzamelde de zoontjes het materiaal voor hun herbariums. Hij zal wel hebben gehoopt dat tenminste één van ons tweeën in zijn voetstappen zou treden, maar we hebben nooit een teken van teleurstelling bemerkt toen wij beiden een andere kant op gingen. Wel heeft hij bereikt, dat de natuur en het behoud van de natuur in ons leven een belangrijke plaats innemen. Dat is van veel belang bij ons werk, waarbij het zo gemakkelijk is om, als je niet oppast, nodeloos schade, vaak onherstelbare schade, aan de natuur te veroorzaken.

Maar we gaan nu verder, langs de Koenenmolen, en wandelen huiswaarts langs de Schinkel. Aan het eind daarvan is weer wat anders te zien: de Overtoom. En daar kregen we uitvoerige uitleg bij het overhalen van de schepen over de brede rug van de Overtoom, door middel van een lange ketting en een groot wiel, waaraan sterke mannen stonden te draaien. „Kijk goed uit naar wat er gebeurt, en hóé, want alles om je heen is belangrijk”. Dat is één van de wijze lessen die we van hem kregen. Er waren er meer. U vindt in het Verkade-album Texel het verhaal van de wandeling om het hele eiland heen „uit een soort aardrijkskundige stijfhoofdigheid en om eens iets compleets te verrichten”. Dat was Jac. P. Th. Hij stelde een doel, niet zo eenvoudig bereikbaar en dat moest en zou dan worden bereikt. Toen wij voor het eerst een vakantie doorbrachten in een mooi bergdal in Zwitserland, destijds nog nauwelijkt ontdekt, had hij aan de noordkant een rij bergen uitgekozen om te beklimmen. Hun toppen lagen tussen twaalfhonderd en vijftienhonderd meter boven de dalbodem. Het was voor de jeugd, zó uit het vlakke land, een hele opgaaf, maar de top moest worden bereikt en als beloning werd er gebotaniseerd aan de drassige oevers van de bergmeertjes onder de kam. Zoekt u ze maar op: Lac Lioson, Arnensee; op de taalgrens. Het beklimmen van de Diablerets, in de hoofdketen van het Berner Oberland, werd overgelaten aan zijn vriend Adolphe Burdet, de Sheikh, zoals hij hem, om zijn witte baard, noemde.

De expedities werden zorgvuldig voorbereid. Vóór ons vertrek verscheen een stapeltje paperassen, waarbij de stafkaarten van het te bestrijken gebied. De mogelijkheden werden daarop uitvoerig bestudeerd. Ook kwam er een boek met liederen uit de streek, want op mars en in het hotel moest gezongen worden. „Salut glaciers sublimes, vous qui touchez aux cieux!” Ja, de muziek speelde een grote rol in ons leven. Vader had op de Kweek-school vioolles gehad en moeder speelde piano en had een geschoolde altstem. Toen de jongens nog niet meededen waren het viool- en piano-sonates. Later schakelde hij zich om naar de altviool, moeder nam celloles en zo kwamen we tot pianokwartetten. De prestaties waren vèr beneden het middelmatige, maar er was enthousiasme en we konden ons voorstellen hoe Beethoven en Mozart klonken als de uitvoering perfect was. De proef op de som werd genomen op alle concerten die in Haarlem werden gegeven.

Wij waren toen van Amsterdam naar Bloemendaal verhuisd en Jac. P. was dus forens geworden. Elke ochtendwandeling had nu als einddoel het station van Bloemendaal of dat van Overveen. De grote platte plantenbus reisde meestal mee, want op de les moest het materiaal meewerken om de leerlingen liefde voor de natuur bij te brengen. Het wandel terrein was nu van karakter veranderd. In de plaats van de Schinkel, de Amstel, het Gein en de Zuiderzeedijken kwamen nu de bossen en velden langs de binnenduinrand en de duinen zelf. Meestal de duinen in over de rug waar nu de begraafplaats is en dan, als het even kon, doorsteken naar de kust. Je mocht daarbij niet klagen over moeheid en geen honger of dorst hebben. Kleine ontberingen moest je er voor over hebben.

Aan het strand waren weer andere genoegens en een hoogtepunt was het bouwen van een fort dat tegen de opkomende vloed werd verdedigd en waar het water altijd overwinnaar werd. De mooiste van die forten maakten we op Texel, waar versterkingsmateriaal was te vinden van aangespoelde planken en van zeewier, dat toen nog overvloedig voorkwam. Texel was voor hem toch het dierbaarste plekje van ons land, dat hij zo graag beschreef als „het mooiste en interessantste land van de hele wereld”. Wij zijn er nog verscheidene malen geweest, onder andere in de zomer van 1933, toen alle zeven kleinkinderen met hun ouders logeerden bij de Fonteins-nol en de mooiste wandelingen maakten over de velden, door de duinen en langs het strand, waar de versterkingskunst uitvoerig werd beoefend en ook de tweede generatie de kracht van het water leerde kennen. Voor onze vrouwen en kinderen was vader een dierbare vriend. Het gezin dat na de eerste wereldoorlog in Indië was, heeft (groot-)vader Thijsse natuurlijk niet zo intensief meegemaakt als zij, die meer honkvast waren. Dat neemt niet weg, dat er door frequente briefwisseling steeds een innig contact heeft bestaan tussen het echtpaar Thijsse en het nageslacht in Indië. Dit ging ook door toen moeder overleden was en zo ver in de periode van de tweede wereldoorlog, totdat de Japanse bezetting de contacten definitief verbrak. De brieven waren heel dikwijls instructief en filosofisch. Ze lokten reacties uit, ook voor de kleinkinderen, die hun vragen over de Indische vlinders, vogels en bloemen uit Nederland beantwoord kregen. Natuurlijk waren voor de Bandoengers de contacten tijdens de Europese verloven ware hoogtepunten. Dit geldt nog in meerdere mate voor het een half jaar durende bezoek van onze ouders aan Indië in 1930 en 1931. Voor

deze reis had vader zich weer wonderwel voorbereid. Hij kwam niet in een vreemde wereld, maar kende bij eerste aankomst door studie de flora en fauna in de tropen beter dan menige collega, die daar langer woonde.

Uit aantekeningen over trekvogels en over de mangrovebossen bij Belawan bleek dat ook de bootreis voor hem een vruchtbare studie had opgeleverd. De dag nadat hij in de donkere avond in Bandoeng was aangekomen stond hij vroeg op en vertelde aan het ontbijt met kennelijke tevredenheid, dat hij in de sawah's in het ravijn tegenover het huis al elf verschillende soorten rijstvogeltjes had gezien en in de heggen enige nesten had ontdekt. Goede voorbereiding en grote opmerkingsgave, gepaard aan rustige beschouwing en wetenschappelijk inzicht, maakten hem tot een levenskunstenaar, voor wie geen genotvolle ervaring verloren ging.

Het verblijf op Java werd een ware zwerftocht. Uitnodigingen van Kunstkringen om lezingen te houden en van oud-leerlingen en andere bekenden en zelfs onbekenden om te komen logeren, brachten hem op uiteenlopende plaatsen.

Ook in Indië gaf hij blijk ten aanzien van de natuurbescherming een ruim en reëel standpunt in te nemen. De nieuwe autoweg door het natuurmonument Tangkoeban Prahoe, die door het oerwoud naar het kratercomplex leidde, werd door enkelen als natuurschennis en vandalisme veroordeeld. De weg had echter vaders volledige instemming omdat deze — en dit zijn zijn eigen woorden — „meer mensen de gelegenheid zou geven om zich te verlustigen en te verheffen aan de grootsheid der natuur en de schoonheid en de geheimenis van het leven”¹⁾. Hij was allerminst een overdreven natuurbeschermer; hij wilde graag iedereen de gelegenheid geven te genieten op de wijze, die hem waardevol leek.

Dat hij de belangen van de mens steeds primair stelde, bleek ook duidelijk uit een brief tijdens de tweede wereldoorlog, toen gebrek aan brandstof tot het omhakken van bomen noopte. Wanneer hij zag, dat andere voor de mens belangrijker belangen ontwijding van natuurgebieden tengevolge zouden moeten hebben, had hij daar volledig vrede mee. Zo hadden de Hoogovens, die de Breesaap verdrongen, zijn instemming en zelfs zijn bewondering, zoals men in een der Verkade-albums kan lezen.

Zijn belangstelling was zeer veelzijdig. Naast de natuur boeiden hem evengoed de cultuuruitingen en prestaties op economisch en technisch gebied.

¹⁾ Hij schreef zelf het volgende:

De Tangkoeban Prahoe is een natuurmonument. De betekenis der natuurmonumenten is drieërlei:

1. dienen zij tot instandhouding van levensvormen en landschapsvormen, die misschien door de cultuur verloren zouden gaan;
2. bewaren zij voor de wetenschap haar objecten;
3. geven zij de mens gelegenheid om zich te verlustigen en te verheffen aan de grootsheid der natuur en de schoonheid en het geheimenis van het leven. Soms vervult een natuurmonument slechts één van deze bestemmingen, soms twee, meestal alle drie en in dat geval verkeert ook de Tangkoeban Prahoe. De aanleg van de autoweg zou misschien punt 1 hebben kunnen schaden, maar de ontwerpers hebben hun taak zo smaakvol en discreet vervuld en het eindpunt zo goed gekozen, dat er geen sprake is van stoornis of van schennis. En voor versterking van de grootse eenzaamheid behoeft ook geen vrees te bestaan, want de weinige bezoekers verzinken er in het niet. Inderdaad ware het te wensen, dat er wat meer bezoekers kwamen.

Tot enkele dagen voor zijn overlijden (op 8 januari 1945) maakte Thijssen aantekeningen in zijn dagboek. Hieronder de allerlaatste notities.

- 20 Dec. Helpde weer met occasionele opklaring. Eén heel mooie dag. Nieuw blokje bove de grond Hagelaer strekken
- 24 Dec. Flinke vorst -8°C . blijft zo tot den 29de. Schaatsensyde op Drum. Daer Roodborstjes e. Heggemuschetjes vrees se hoes
- 28 Dec. Dwaer met ee beely regen. Nog en enkel Piprola in bloei by de Bernhardbrug. Nog rijpe en rijpende Taxusbessen. Ribes a. ferens. groen in knoppen. Den ken om groene twyge by Jansman. Syringa tromyrum. Uley der blyve asenuleen
- 30 Dec. Sneeuwvachten afgewaseld met zon.

Een bezoek aan de actieve en kleurrijke Bandoengse pasar was voor hem een feest.

Door zijn elastisch aanpassingsvermogen, sportieve opvatting en goede gezondheid was er voor hem letterlijk en figuurlijk geen lelijk weer, terwijl hij noodzakelijke verplichtingen soms als privileges beschouwde. Zo leerde hij ons, dat men er een eer in moet stellen belasting te mogen betalen voor eigen land en eigen gemeenschap.

We zijn met deze algemene beschouwingen weer uit Indië afgedwaald en teruggekomen in het eigen land.

De nakomelingen in Nederland hebben natuurlijk Jac. P. veel meer meegemaakt. Het is een doorgaande film, die alleen onderbrekingen ging vertonen toen in het laatst van de tweede wereldoorlog het contact tussen Overveen en Den Haag vrijwel onmogelijk werd. Het vertrouwde huis in Bloemendaal moest in september 1944 worden ontruimd, maar hij werd, met de jonge mevrouw Burdet, liefderijk opgenomen door de familie Bierens de Haan in Overveen. Hij vond daar een nieuw wandelgebied, maar hij moet toch zijn huis erg hebben gemist, vooral de kleine wildernis voor het raam van zijn werkkamer, waarin hij een bron voor inspiratie vond, als hij zat te schrijven.

Hij schreef lange stukken achter elkaar, bijna zonder doorhalingen. Het werk was meestal voorbereid op zijn lange wandelingen. Vaak liep hij alleen, lettend op alles wat om hem heen gebeurde en waarschijnlijk piekerend over wat hij straks zou schrijven. Maar ook was het een groot genoegen voor hem om te wandelen in goed gezelschap, dat zijn uitleg kon volgen en zijn enthousiasme kon delen. In zijn laatste Verkade-album, Vogelzang, vindt u het resultaat van lange ochtend- en avondwandelingen met de „Haagse” schoondochter. Daar werd bekeken hoe de spreuwen op Ockenburg hun gebied afpalen en tegen indringers verdedigen.

Op de wandelingen over de paden in de Westduinen kwam ook de kwajongen om de hoek kijken. „Zullen we deze zaden eens uitstrooien en volgend jaar kijken wat er van terecht komt? Wat zullen ze verwonderd zijn als er hier allerlei planten komen die er nooit zijn geweest.” Dat was dus een ingrijpen in de natuurlijke ontwikkeling.

Hij kon ook best begrijpen dat door menselijk ingrijpen veranderingen in die ontwikkeling werden aangebracht. De afsluiting van de Zuiderzee bijvoorbeeld heeft hij nooit als een vijand gezien. Hij waardeerde het tot stand brengen van iets dat groot en gedurfd is en zag dat als nog belangrijker dan de voordelen die de Afsluitdijk en het IJsselmeer zouden opleveren. Het verdwijnen van de Zuiderzee-springstaart en meer dieren en planten van het brakwatermilieu vond hij een offer, dat wel mocht worden gebracht. Toen één van ons aan het einde van de H.B.S.-periode aarzelde over de verder te volgen weg, zei hij: ga maar naar Delft, want ik zie je nog eens op de dijk bij Piaam staan. Dat het niet Piaam, maar Zurig is geworden, konden we toen nog niet weten.

In een dagboek — niet het zijne — staat voor de dag vóór de afsluiting genoteerd: Jac. P. Th. is getuige van het verkleinen van het sluitgat in de Vlieter van 45 meter tot 8 meter. Gelukkig hebben die afsluiting en de inpolderingen niet meer schade aangericht dan onvermijdelijk was en de uitvoerende diensten hebben er voor gezorgd dat er voor het verlorene

wat in de plaats is gekomen. Zijn optimisme is in dit opzicht terecht geweest.

Dat optimisme heeft hij heel wat keertjes nodig gehad om zich niet bij een vrijwel hopeloze gang van zaken neer te leggen. Het meest wel bij de bedreiging van het Naardermeer door de vuilafvoer van Amsterdam. Het is zo lang geleden, dat wij er alleen nog maar vage herinneringen aan hebben. Wèl wisten wij dat het om iets heel belangrijks ging, maar wij weten niet, of hij wel eens heeft getwijfeld aan de goede afloop.

Na die tijd kwam Natuurmonumenten als een belangrijke factor in zijn leven en dat is altijd, in toenemende mate, zo gebleven. Hij had voor Natuurmonumenten ook een doel gesteld, moeilijk te bereiken, maar in zijn gedachten toch niet helemaal onmogelijk: de bezittingen van de Vereniging zouden één procent van de oppervlakte van Nederland moeten omvatten, dus 330 vierkante kilometer. Daar zijn we ook nu nog vèr vandaan, maar het halve procent is toch royaal overschreden. Bovendien kon hij in die tijd, toen de Leuvenumse bossen op het program stonden, nog niet weten dat veel belangrijke terreinen veilig zouden worden gesteld door andere organisaties dan Natuurmonumenten.

Hij hield er van krasse uitspraken te doen op zijn vele voordrachten en lezingen. Die werden goed voorbereid, want hij had zijn program altijd klaar en het was niet nodig dat hij onder het spreken terugviel op zijn aantekeningen. Van die voorbereiding was thuis niet zoveel te merken. Wèl van de artikelen die hij jaren en jaren lang elke week schreef voor Handelsblad, Amsterdammer en verscheidene andere periodieken. Hij trok zich dan terug in het studeerkamertje. Later was dat behoorlijk ingericht met een bureau en een radiator van de centrale verwarming, maar in het begin zat hij aan een grenenhouten latafel, 's winters met de voeten in een voetenzak en met een voorloper van een electrisch straalkachelkje. Zo schreef hij ook de eerste Verkade-albums.

Nu was dat nog wel uit te houden, want het duurde nooit zo erg lang. Als het schrijven begon, had hij het eigenlijke componeren al achter de rug. Het kwam uit boeken, die hij in de huiskamer kon lezen en natuurlijk uit de wandelingen, met kijker en schetsboek. Soms bleef hij geruime tijd trouw aan één schetsboekje, maar andere keren gebruikte hij er een stuk of wat door elkaar. Achteraf is dat jammer, ook omdat hij de schetsen vaak onvoldoende of helemaal niet dateerde. Hij tekende vlot. Van de duizenden figuurtjes die in de eerste druk van de Flora stonden, zijn er in de drukken van thans niet veel meer over, maar u herkent ze, behalve aan het monogram, aan de manier waarop een bepaalde eigenschap van een bloem, een blad of een stengel wordt weergegeven.

E. Heimans had de andere helft voor zijn rekening genomen. Hij had een andere stijl, maar de kwaliteit was minstens even goed.

De samenwerking met Heimans heeft geduurd tot diens dood, vlak voor de eerste wereldoorlog. Het gezin merkte dat natuurlijk het meest toen we nog in Amsterdam woonden. We gingen met de paardetram en vroegen de koetsier om halt te houden op de Rozengracht bij nummer 68. Vaste haltes kende de Amsterdamse tram toen nog niet.

De Heimansfamilie kon ook geducht marcheren. Wandelingen in de omstreken van Apeldoorn, waar we samen de zomervakantie doorbrachten, zijn in onze verbeelding uitgedijd tot tochten van reusachtige omvang.

U vindt verscheidene vakantietochten beschreven in albums en ook in de boekjes van de oudste serie: Van Vlinders, Vogels en Bloemen. De gevallen fietser uit het Bosboekje heeft werkelijk beneden aan de helling bij Zeddam op de weg gelegen.

Jac. P. had een groot vertrouwen in de goedheid van de mensen, in het bijzonder van de mensen met wie hij in aanraking kwam. Hij heeft natuurlijk bij zijn ondernemingen vaak tegenwerking ondervonden, maar die tegenwerking kwam dan voort uit zakelijke motieven, die hij wist te respecteren. Wij herinneren ons maar één geval waarin hij persoonlijk onheus is bejegend en daar was hij oprecht bedroefd over. Maar verder waren de ontmoetingen met andere mensen van prettige aard. Hij wist wel dat er mensen waren met kwade bedoelingen en zijn kijk op het wereldgebeuren was wel zo reëel, dat hij goed en kwaad onderscheidde, vooral natuurlijk in de tweede wereldoorlog. Dat kwade was echter iets dat buiten zijn eigen kring stond: de Duitsers, die *hij* ontmoette, waren in zijn ogen juist goede mensen, de gunstige uitzonderingen.

Hij had veel vrienden, oudere en jonge. De jonge vrienden waren hem wel het dierbaarst. Met zijn leerlingen kon hij bijzonder goed opschieten en hij kon thuis met enthousiasme over hen spreken. Eerst natuurlijk over de leerlingen op Texel, die maar nauwelijks jonger waren dan hun Franse meester. Het avontuur met de sneeuwvesting buiten Den Burg en de bestorming daarvan, werd veel jaren later op Texel nog naverteld. Het waren dergelijke gezamenlijke ondernemingen, tochten door het Naardmeer, de schoolvakanties in Nederland en in Zwitserland, die een grote indruk op hem maakten. Niet alleen op hem, maar ook op de leerlingen, en het is voor ons altijd een heel prettige ervaring als we weer een oudleerling van hem ontmoeten. Zij vertellen allen van plezierige herinneringen. Die herinneringen kunnen toch niet worden vergeleken met de herinneringen die de zoons, de schoondochters en de kleinkinderen van hem hebben. Vooral voor ons is het een bonte kaleidoscoop, waarin haast geen verband valt te onderkennen. Van een belevenis uit de heel oude tijd flitst je geheugen naar meer recente avonturen en dan weer terug. Een chronologische beschrijving van Jac. P. Thijsse in de familiekring konden wij niet maken. Wij geven enige episoden die lang niet volledig zijn. Er is niet gesproken over De Levende Natuur, Thijsse's Hof, de uitvoeriger boeken zoals Omgang met Planten en Het Vogeljaar, waarvan wij het ontstaan hebben meegemaakt, en over zoveel meer.

Het is, dunkt ons, ook niet nodig om volledigheid te betrachten. Het is voldoende, te zeggen dat het voor ons een vreugde is geweest Jac. P. Thijsse zo lang en van zo dichtbij te mogen meemaken.

Prof. Ir. J. Th. Thijsse

Prof. Ir. Jac. P. Thijsse

Jac. P. Thijsse als leraar

Aan mijn jaren op de Gemeentelijke Kweekschool te Amsterdam denk ik graag terug; met grote waardering voor wat de docenten ons aan kennis bijbrachten en met dankbaarheid voor de vriendschap, die er tussen de leerlingen groeide.

Bij de viering van het 75-jarig bestaan was ik in de gelegenheid veel daarvan mee te maken. Daar behoorden ook een paar bezoeken aan de oude school toe: het bezichtigen van de werkstukken van de leerlingen, het nog eens plaatsnemen in een oude klas en het ontvangen van een les. Het viel me daarbij op, dat de sfeer in de school veranderd was gedurende de halve eeuw, die verlopen was, sinds ik de school bezocht. (Van 1903 tot 1907.) De sfeer was er in mijn tijd in het algemeen plechtiger, stroever. Nu waren leraren en leerlingen veel dichter bij elkaar gekomen; voor beide partijen een veel prettiger verhouding.

Het kwam mij voor de geest hoe bij Thijsse als onze leraar indertijd de sfeer reeds zo plezierig was en hoe heerlijk ik het vond dat, bij het grote respect dat wij voor hem voelden, er een warmer contact was, als met een vriend. Mijn liefde voor de natuur is door Thijsse verdiept en veel van wat hij ons vertelde, komt telkens bij mij boven.

In onze tijd werd ons de waarde van „aanschouwelijk onderwijs” ingeprent. Nu, „aanschouwelijk onderwijs” dat gaf Thijsse! In de schooltuin, die hij al gauw bij de school liet aanleggen en . . . op de prachtige excursies, die hij met ons hield. Als hoogtepunten denk ik aan het gezang van de nachtegaal, dat hij ons liet horen en aan ons bezoek aan een zandkuil op de hei in het Gooi, waar hij een mierenleeuw aan het werk wist en wij dat ook inderdaad zelf zagen. Hoe scherp hij altijd opleette! Hij woonde in Bloemendaal en reisde per trein. Op een keer zei hij tegen ons: „Er groeit weideranium aan de Spaarndammerdijk even voorbij Sloterdijk, daar waar de dijk dicht bij de spoorlijn komt”. Zo gauw ik kon ging ik er heen (er stonden massa's van die prachtige blauwe bloemen, zodat het verbod

bloemen te plukken op plaatsen, waar die schaars waren, niet gold) en kwam met een beeldig veldboeket thuis.

En mag ik tot slot vertellen, dat hij ons mee liet leven met een zomeravond in de duinen, waar hij talloze knoppen van de teunisbloem zich zag ontplooiën? Als je daar rustig in het duin de dikke knoppen observeerde, hoorde je een flauwe zucht, en daar gingen de blaadjes zich bewegen.

Het was mij niet gegeven zo'n zomeravond in het duin te beleven. Maar deze zomer in de tuin van mijn dochter in Dordrecht, 's avonds bij een verwilderd plekje vol teunisbloemen, ja hoor, daar beleefde ik dat prachtige natuurgebeuren en ik hoorde het Thijsse weer zeggen: „Een flauwe zucht en de blaadjes gaan bewegen”.

Mevrouw C. Drees-Hent

Als leraar aan de Amsterdamse Gemeentelijke Kweekschool voor onderwijzers wel te verstaan. Ik was daar in mei 1901 als leerling geaccepteerd en na een jaar les gehad te hebben van H. Heukels kregen we (kreeg ik) Thijsse als leraar in de Kennis der Natuur.

Veel was in die dagen anders dan nu. Alleen al dat rare schooljaar van mei tot mei deed vreemd aan. Maar vooral de verhouding leraar—leerling leek niet op wat men daar tegenwoordig onder verstaat. In handel en wandel was het voor de leraar steeds „afstand bewaren” geblazen. Daar hield hij zich aan. Zelfs de zwakke broeder wat de orde betreft, demonstreerde buiten de gevaarlijke classesituaties in de gangen en op straat een stijve vormelijkheid. Geklede jas, jacquet, althans een donker pak, een enkele maal zelfs een „hoge zijje” waren de uiterlijke kentekenen van plechtstatige hoogheid, waarin de leraar ten opzichte van de leerling gezeten was. Wat het handhaven van de orde betreft konden sommige leraren een ijzige hautainiteit aan de dag leggen.

Ik herinner me de bejaarde en grijs behaarde Dr. X, die op een onschuldig mopje reageerde door met zijn enigmatische geaffecteerde stem te zeggen: „Aerdige jongen. Grappige jongen. — Pègina!” Dat betekende een pagina als strafwerk uit je wiskundeboek overschrijven.

Kortom, de hele kweekschool sfeer werd gekenmerkt door een terugdringen van onze jeugdige, maar niet in het kader passende zucht naar activiteiten. Braken deze zich bij enkele zwakke broeders onder de leraren nog wel eens baan, dan volgde onverbiddelijk de straf op de zonde. „Naar de directeur”, luidde het bevel en deze had de gewoonte de zondaar naast de deur van zijn kamer te zetten gedurende de „vrije tien minuten”. Waarschijnlijk was dit bedoeld als het openlijk te kijk stellen aan een soort schandpaal met de naïeve gedachte, dat zulks afschrikwekkend zou werken op de andere leerlingen. Als de bel luidde voor het einde van de pauze trokken leraren en leerlingen naar de verschillende lokalen, waar de wetenschap verder bedreven zou worden. Van de kwekelingen ging dan wel een — zij het niet openlijk getoonde — golf van sympathie naar de delinquent uit, maar de leraren keken afkeurend en ze wendden de geleerde hoofden af.

Toen werd Thijsse leraar aan de Kweekschool en daarmee brak de zon door de mistige sfeer der vormelijkheid. Als je op een schooldag het

zoveelste uur „Thijssse had”, dan was je dag goed, dan kon je de kracht opbrengen een aantal vervelende uren op de koop toe te nemen. Want Thijssse's lessen waren steeds een intense vreugde.

Wat was dan wel het geheim van het succes van Thijssse als leraar? Wel, ik geloof in de eerste plaats dat hij zich niet als „docent” uitdoste. Hij deed gewoon menselijk, hij scheen meer een der onzen, dan de alwetende leraar. Hij lachte (en graag) met ons, hij apprecieerde onze grapjes en reageerde er op met een eigen mopje. Toen ik eens als „geharnischter Mann” bij de directeurskamer fungeerde en de hele stoet leraren mij gepasseerd was, kwam Thijssse als laatste snel uit de docentenkamer. Maar niet zo snel of hij vond tijd om tussen snor en baard mij toe te voegen: „Zo, ben je weer es tegen de lamp gelopen?” Zie, daar ging je hart van open.

Een tweede oorzaak van zijn populariteit schijnt me gelegen in de wijze, waarop hij zijn vak bracht. Hij doceerde, hij leraarde niet, maar hij wist de belangstelling wakker te roepen en liet je daardoor de dingen beleven. Wij *voelden*, dat de vogels, de planten, de torren, de vlinders zijn vrienden waren, van wie hij hield. Dat drong hij ons niet op en juist daarom waarschijnlijk namen we die liefde voor de levende natuur over. Wij bemerkten daarbij drommels goed hoeveel hij van zijn stof afgwist. Het is ons nimmer gelukt een plantje mede te brengen, dat hij niet direct thuis kon brengen. Door zijn eenvoudige, klare, veelal humoristische manier van lesgeven, wist hij ons het beste te geven wat een leraar geven kan: liefde voor zijn vak, liefde voor de natuur.

Ondanks zijn uitzonderlijk losse en afwijkende houding van het gangbare zagen we hoog tegen hem op.

Hoeveel woensdag- en zaterdagmiddagen zwierf ik niet langs de Zuiderzee, de Amstel, het Gein. Toen Thijssse bemerkte, dat ik geen botaniseertrommel betalen kon, kreeg ik er van hem een in bruikleen, een reusachtig exemplaar. Mijn geluk werd volkomen, toen hij daar nog aan toevoegde een heel dikke wandelstok, waarin op listige wijze een schep- of vlindernetje verborgen zat. (Deze echter met de beperkende bepaling, dat ik er niet mee in de Kalverstraat flaneren ging.)

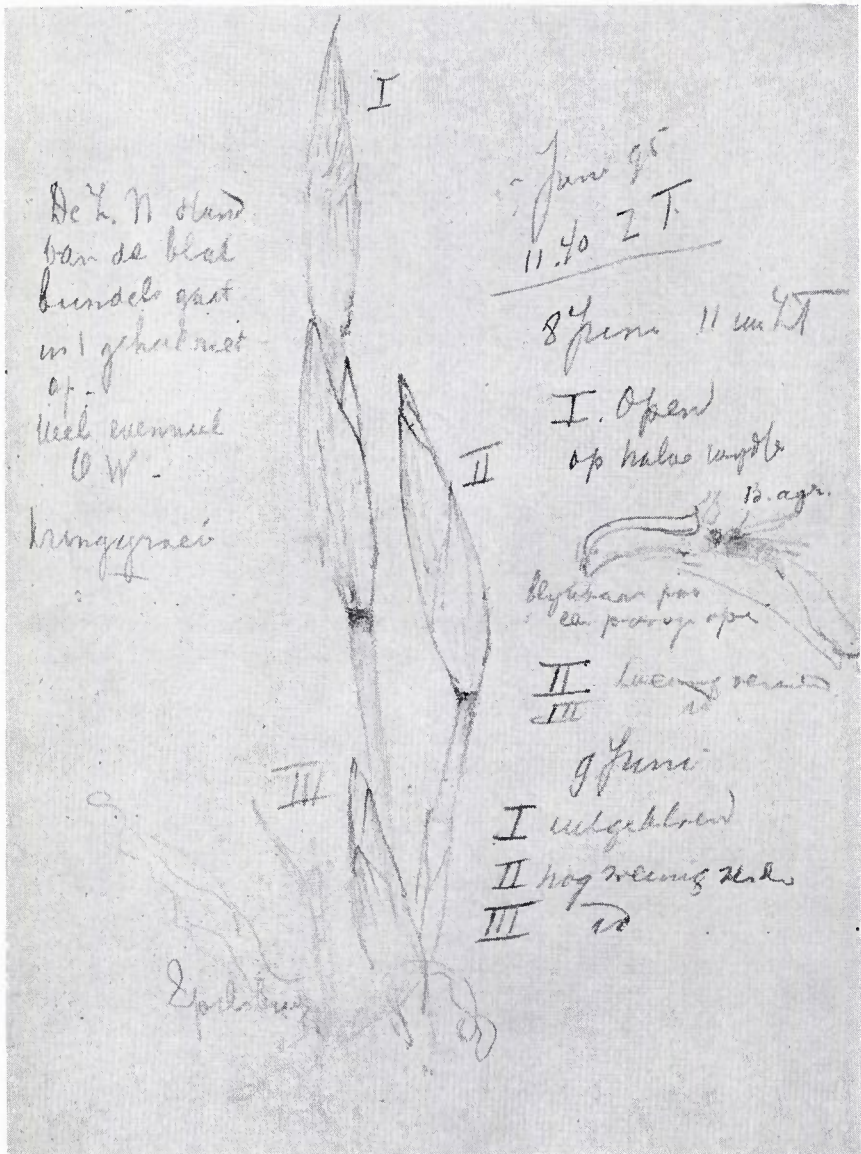
Merkwaardig hoe ik nu nog, na meer dan een halve eeuw, mezelf zie als aankomende jonge man met een plantenbus als een kanon op de rug en een wandelknuppel in de hand, dwalend langs de polderwegen of door de weiden of soppend in het moerasje bij Zomerlust aan de Zuiderzeedijk. Nog kan ik de stemming navoelen van zon, wind en wolken, van water, riet en vogels, van erica's, dovenetels en boterbloemen. Of liggend in het gras met Door het Rietland, In sloot en plas en met De Kleine Johannes. Wat een voorrecht om dergelijke momenten zo intens te mogen beleven. Dit — en hier komt de opvoeder voor de dag — was ook het werk van Thijssse. Daar ben ik hem nog dankbaar voor.

De macht van de werkelijke opvoeder reikt verder dan het moment. Toen ik na mijn 10-jarige arbeid in de lagere school (waarin ik heel wat geheimans- en gethijssed heb) me aan de muziek verslingerde en na weer een paar decennia later me, gedesillusionieerd, afvroeg waarom het in Nederland met de muziek voor de grote massa toch zo treurig gesteld was, toen zag ik als een lichtend voorbeeld het werk van Heimans en Thijssse weer voor me. Thijssse had me de levende natuur doen beleven.

Zo moest ook de muziek vanuit de levende muziek benaderd worden. Niet grootdoenerig met een stroom van theoretische geleerdheid, maar eenvoudig beginnend bij het begin. Maar met een volle overgave, met liefde. Niet als de hogepriester der kunst in zijn witgouden gewaad, maar als de eenvoudige arbeider in zijn werkkiel. Zoals Jac. P. Thijsse met zijn kijker, potlood en schetsboek. Het opmerkelijke is, dat deze aanpak niet leidt tot een oppervlakkige en min of meer waardeloze popularisering. Hoewel het stukje levensgeluk, dat het beleven van schoonheid meebrengt, op zichzelf al van uitzonderlijke waarde is, wordt de weg naar de wetenschap er geenszins door verstoord. Ook dit heeft het leven van Jac. P. Thijsse bewezen: de Universiteit van Amsterdam keurde hem een eredoctoraat waardig.

Willem Gebrels

Gele lis in een schetsboek van Jac. P. Thijsse

Jac. P. Thijssse en de opvoeding

Vijftig jaar geleden waren boeken met gekleurde platen van planten, dieren en landschappen grote zeldzaamheden, maar in Nederland trof je ze in veel gezinnen aan. In ons eigen huis, maar ook bij al mijn vriendjes, stonden ze, de Verkade's albums, maar ze hadden zelden rust. Gedurende het maandenlange verzamelen en ruilen hadden we de plaatjes al zó goed in ons geheugen geprent, dat de beelden ons vertrouwd waren en we de planten en dieren buiten herkenden. Als dan echter het album kwam en de plaatjes ingeplakt waren (feest op zichzelf!) kwam het lezen en herlezen van Thijssse's verhalen. Ik was als kind te ongedurig; ik kon er nooit lang achter elkaar mee bezig zijn. Na een paar bladzijden kwam alweer de drang om naar buiten te gaan, om zelf te kijken en zelf te ontdekken. Thijssse was een soort rattenvanger van Hameln, die de jeugd meelokte, de steden en dorpen uit, om ze te voeren naar het vrije veld, niet om hen te verderven, maar juist om hen de blijde wereld te doen ontdekken. Hij probeerde niet de jeugd te onderwijzen en haar veel te leren; hij spoorde aan tot zwerven buiten, tot zien, tot beleven, tot genieten.

Thijssse zelf zei het zo kort en zo raak:

„'Onthouden' is heel moeilijk. Doch iets 'onvergetelijks' te bewaren is een „genot, en dat onvergetelijke kan zich ontwikkelen tot een waren ziele-„schat en levensvervulling”.

Heimans had het op veel jeugdiger leeftijd ook reeds gezegd:

„Heeft de onderwijzer de planten- en dierenwereld belangwekkend weten „te maken voor het kind, dan heeft hij ongetwijfeld den mensch een ge-„schenk bezorgd voor gemoed en verstand, waarvan de waarde niet licht „overschat kan worden. Laat dit het hoofddoel (van het biologieonderwijs) „zijn”.

Thijssse en Heimans leggen hier de essentie van goed onderwijs in de kennis der natuur — maar feitelijk van alle onderwijs — bloot: de stof *belangwekkend* maken, dus zó, dat het *gemoed* en de *geest* er aan deelnemen, dat het *beleefd* en daardoor *onvergetelijk* wordt. En dit is juist in de biologie zo makkelijk omdat het zo vaak een beleven door *aanschouwen*, door *echt meebeleven* en niet door 'horen zeggen' kan zijn.

Wat wilden Heimans en Thijssse bereiken? Dat alle kinderen kleine bioloogjes werden? Heus niet. Laten we horen, hoe zij het zelf zagen.

„Nu is het heelemaal niet noodig, dat iedereen om natuurgenoet te smaken, „meteen een beoefenaar moet wezen van plant- en dierkunde in wat men „zou kunnen noemen den eigenlijken zin des woords. Maar wel is het van „belang, dat men vatbaar is voor de schoone openbaringen van het natuur-„leven, dat men genoeg er in vindt, daar even bij stil te staan, dat men „voorstellingen en gevoelens kan verbinden aan wat er van al dat schoons „wordt gedicht en gezongen. In het bijzonder is dat wenschelijk voor de „millioenen, die in de groote steden moeten huizen”.

Heimans en Thijssse wilden de natuur weer een plaats geven in het leven van de mens, om de mens veelzijdiger en harmonischer en daardoor ge-

lukkiger te maken. Het lijkt mij goed dat nadrukkelijk centraal te stellen: *van alle levende wezens interesseerde de mens hen het meest*. Heimans en Thijsse waren geen wereldvreemde natuuraanbidders, ook geen 'natuurhysterici', maar heel reële mensen, die met reële middelen het reeds gestelde reële doel nastreefden.

Voor dat doel — de gelukkiger mens — moest de natuur blijven bestaan en dus beschermd worden, *maar daarvoor niet alleen*. Hun omgang met planten en hun kennis van het intieme leven der vogels en van vele andere dieren had hen geleerd, dat al deze wezens en de landschappen, waarin zij leven, *terwille van dit leven zelf* beschermd moesten worden. Het is dan ook geen wonder, dat na hun boekjes en het tijdschrift *De Levende Natuur* in chronologische volgorde eerst de *Nederlandse Natuurhistorische Vereniging* ontstond en daarna de *Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland*. Met het noemen van slechts deze twee namen wil ik niets tekort doen aan het belang van de andere verenigingen op natuurhistorisch of natuurbeschermingsgebied. Zij passen alle onder de beide eerstvermelde noemers, de verbreiding van de kennis der natuur en de bescherming van natuur en landschap.

Als laatste, maar ook als noodzakelijk complement op de beide vorige organisatietypen, ontstond het *Instituut voor Natuurbeschermingseducatie*, de vereniging waarvan de leden zich actief willen inzetten voor de verbreiding van de natuurbeschermingsgedachte.

Als wij dit jaar Heimans en Thijsse herdenken, doen we dat in de eerste plaats uit dankbaarheid voor de moeilijk naar waarde te schatten bijdrage, die zij leverden aan de beschaving van het Nederlandse volk en aan het behoud van de Nederlandse natuur, maar daarnaast ook om een nieuwe en sterke impuls te geven aan het werk, dat zij begonnen. En dan is dat voor mij in de eerste plaats de educatie, de opvoeding van het kind, maar ook van de volwassene, omdat daaruit de vervulling van alle andere doeleinden moet voortvloeien.

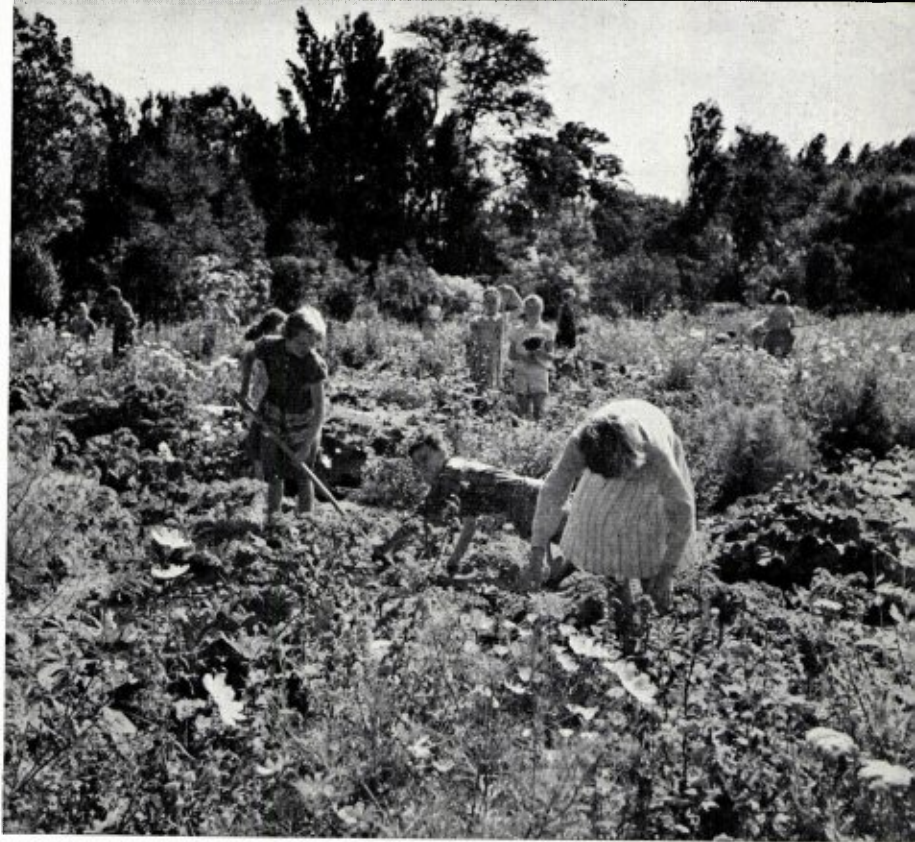
Wat deden en wat suggereerden Heimans en Thijsse in verband met die opvoeding? Als ik voorbij ga aan alles, wat zij schreven, moet ik als eerste middel tot het bereiken van het doel de schoolwandeling noemen. Heimans was daar al omstreeks 1890 mee begonnen en Thijsse werd reeds spoedig zijn enthousiaste volgeling.

„Geleerd of liever onderwezen wordt op de wandeling niet. Wel wordt „er ontzaglijk veel gevraagd, veel meer dan de onderwijzer kan en moet „beantwoorden; maar een der eerste voordelen is het verzamelen van herinneringen aan de reis”.

Heimans bedoelde met dat laatste geestelijke, maar ook stoffelijke herinneringen, die dan op school of thuis weer uitgangspunten konden zijn voor nieuwe belevenissen en nieuwe herinneringen.

Thijsse schreef er in zijn laatste levensjaren aldus over:

„Maar het mooiste waren in April de wandeling Amstelveense Weg, „Koenenkade met haar molens en Sloterjaagpad, Overtoom en zoo naar „huis of ook naar de Zuiderzeedijk, om daar het panorama te genieten „van Nieuwendam tot Muider slot. Wij hadden een stuk of vier flinke „botaniseertrommels bij ons, geen afgeplukte plant mocht slierten langs „den weg, en wat wij meebrachten, bleef dagen lang nog frisch in de „school”.

*De jeugd aan het werk in een der Haagse school- en kindertuinen
(Foto Dienst Haagse School- en Kindertuinen)*

En ook:

„Zoo konden onze leerlingen uit de Amsterdamsche achterbuurten werkelijk ook de vogels zien en hooren, die zij reeds 'kenden' uit hun leeslesjes „en liedjes.”.

Heimans en Thijsse vonden navolgers, zeker, maar hun aantal stond in geen verhouding tot het totale aantal onderwijzers, dat in ons land belast is met de uitvoering van dat deel van de Lager Onderwijs-wet, dat betrekking heeft op het vak Kennis der Natuur. Ik meen, dat we dat de onderwijzers niet mogen verwijten; zij kunnen het niet, omdat zij er onvoldoende voor zijn opgeleid.

Optimistisch als Thijsse was fantaseerde hij:

„Ik zou als exameneisch willen stellen: bekendheid uit eigen ervaring en „onderzoek verkregen met de flora en fauna en grondgesteldheid van een „tweetal Nederlandsche landschapstypen. Eén is te weinig. Dan moeten „de Kweekscholen vanzelf aan 'buitenwerk' gaan doen. De ervaring heeft „geleerd, dat het heel goed mogelijk is, binnen het schoolprogramma vier „keer per jaar een dag te wijden aan één en hetzelfde landschap: April, „Mei, Juli en October. De vier tochten gaan onder leiding van den leeraar. „Het spreekt vanzelf, dat de leerlingen op hun eigen houtje dat landschap „ook vaker bezoeken, en hoogstwaarschijnlijk krijgen zij er zoo'n smaak „in, dat zij nog wat andere landschappen er bij nemen en een voorkeur „krijgen voor een bepaald biologisch onderwerp en zich daar extra in „verdiepen. Ik zou dan ook voor dat examen willen voorstellen: een of

„twee landschappen naar keuze van den candidaat. Denzelfden eisch zou ik ook stellen voor de eind-examens van Gymnasium en Hoogere Burger-school. Zóó kan men onderwijzers en onderwijzeressen krijgen, die de vreugde kennen van waarneming en aanschouwing in de vrije natuur en die in staat zijn scholieren daarvan ook te doen genieten en op on-schoolsche manier kennis op te doen van het leven en bestaan van planten en dieren. Een jaar of tien geleden besprak ik dit geval eens met een heel hoogen onderwijsman. Hij vond het wel aardig, maar twijfelde aan de uitvoerbaarheid. Maar dat hoeft niet!”

Ik geloof dat Thijsse gelijk had, maar ik vrees, dat het te lang duurt voor hij zijn gelijk krijgt omdat de „hooge onderwijsman” toch ook iets van dat gelijk had: een onderwijzer zou nog veel meer moeten kennen en kunnen om volledig voor zijn taak geschikt te zijn en het is zo moeilijk dat in een mens en binnen het gestelde tijdschema te realiseren. Wij kunnen dat tijdschema aanvechten, maar dan komen andere vakken in het gedrang; we kunnen — en moeten — het grote belang van goed onderwijs in de biologie bepleiten, maar datzelfde gebeurt voor tal van andere taken, die de school reeds vervult of waarvan men meent, dat ze tot het terrein van de school zouden moeten behoren. Wij hebben echter geen tijd meer te verliezen en daarom meen ik, dat we moeten kiezen voor de oplossing, die het snelst naar het gestelde doel voert. Voor mij is dat de schoolbioloog. Door het zelf leiden van schoolwandelingen en door het ontwerpen en uitzetten van goede natuurpaden voor klassegebruik brengt hij niet slechts de kinderen in de natuur, maar ook de onderwijzer! Als de Kweekschool de aanstaande onderwijzer 'gevoelig' maakt voor dit deel van de opvoeding, hem leert, dat het ideaal voor het biologie-onderwijs moet zijn: „meer realiteit brengen, minder drukwerk onthouden en meer onvergetelijks beleven”, dan zie ik Heimans' schoolwandelingen late, maar wél rijpe, vruchten dragen. Het komt slechts aan op de wil van de autoriteiten om de schoolbioloog aan te stellen en op de durf van de onderwijzer, die bereid moet zijn iets nieuws te accepteren en niet al zijn heil te zien in praat-, plaat- en drukwerk — of erger: in negatie van het onderwijs in de biologie — en die vooral moet bedenken, dat niet alle badwater kinderen bevat, zodat een deel zonder gevaar weggegooid kan worden.

Thijsse was, hoe kan het ook anders, een warm voorstander van schoolwerktuinen of — zoals ik ze zelf liever noem — kindertuinen. Wie „De bloemen in onzen tuin” leest, zal dat niet verbazen. Hoewel Thijsse stellig niet de stoot gegeven heeft tot de oprichting van kindertuinen, heeft hij ze wel vaak warm verdedigd.

„Jaren geleden is men gekomen tot de instelling van schoolwerktuinen, waar de kinderen onder bevoegde leiding een eigen tuintje kunnen verzorgen, natuurlijk van bescheiden afmeting, maar toch groot genoeg, om er én groenten én bloemen te kweken. Er werden er gesticht zoowel in de groote steden als op kleine plaatsen. Amsterdam en Den Haag doen dat opperbest en hebben de tuinen zelfs stedenbouwkundig aanvaard, opgenomen in het officieele uitbreidingsplan. Het is te hopen, dat deze instelling nog ruimer toepassing vindt vooral nu ook de volkstuinten niet meer beperkt blijven tot een aardigheidje op overgeschoten, tijdelijk ongebruikt terrein, maar een waardige plaats krijgen toebedeeld.

„De schoolwerktuinen bestrijken niet het heele leervak Kennis der Natuur „en trekken ook niet alle leerlingen tot zich, maar zij zijn van onschatbare waarde en zeker alle offers waard, die men er aan besteedt of nog „wenscht te besteden. Zij zijn een prachtig hulpmiddel in den strijd om „de opgroeiende stadsjeugd te bevrijden van de euvelen van het stads- „leven”.

Thijssse wilde de kinderen niet slechts zelf planten doen kweken, hij wilde ook de gelegenheid scheppen om hen buiten bloemen te laten plukken. De redactie van De Levende Natuur liet posthuum nog een artikel van Thijssse verschijnen, dat Thijssse dus op het einde van zijn leven geschreven moet hebben, en dat tot titel droeg „Bloemen plukken”. Het is een warm pleidooi voor de stichting en instandhouding van plukweiden en plukbosjes. Zover ik weet heeft deze suggestie nog nergens geleid tot een daad en dat is wel heel jammer.

„Het kleinste kind plukt al bloemen. Ik weet niet, of we hier te doen „hebben met een aangeboren eigenschap. Hoogstwaarschijnlijk wordt het „hun wel aangeprept door moeders en tantes. Bij mijn eigen kinderen en „kleinkinderen heb ik daaromtrent geen betrouwbare waarnemingen kunnen doen. Van mijzelf weet ik, dat ik op mijn vierde jaar graag bloemen „plukte. Margrietten in de graslanden langs de Maas en ook Kropaar, „waarmee ik in mijn handen sneed in de pinkstreek, pijnlijk en tot bloeden toe”.

Het kleine kind grijpt naar alles, wat zijn belangstelling wekt. Door het aan te raken legt hij er een relatie mee, heeft hij er iets mee te maken. Zou ons „handen schudden” bij een kennismaking in wezen niet hetzelfde zijn? Ik geloof, dat het plukken ontstaat uit de lust tot aanraken. In het begin is dat plukken immers niet meer dan een afrukken van de bloempjes zonder steel. Het echte „afplukken”, met een lange steel, wordt het kind geleerd. Maar, aangeboren of niet, wie zelf de echte „pluklust” gekend heeft of wie plukkende kinderen eens goed geobserveerd heeft, zal het met mij heel erg betreuren, dat dit voortreffelijke plan van Thijssse nooit zulke warme en invloedrijke voorstanders gevonden heeft, dat de plukweiden er gekomen zijn. Naar mijn innige overtuiging ontstaat natuurliefde niet alleen door naar de natuur te kijken, maar door er in en mee bezig te zijn en dat betekent voor kinderen, naast vissen in een slootje en dergelijke bezigheden, vooral bloemen plukken.

„Misschien zou het wel goed kunnen zijn, wanneer wij hier en daar ge- „legenheid konden scheppen, waar in plaats van bordjes met „Verboden „buiten de paden te gaan of bloemen te plukken” een aanwijzing te plaatsen „met: „Vrije ruimte, bloemen plukken geoorloofd”. Dit in het bijzonder „voor de kinderen van de groote stad”.

Moge dit jaar minstens de eerste plukweide brengen!

De urbanisatie en de daarmee gepaard gaande vervreemding van de natuur vervulde Thijssse steeds met zorg. Hij was een groot voorstander van flinke parken en ruime plantsoenen, maar hij heeft vooral gepleit voor het instructieve plantsoen.

„Nu zijn wij al lang niet meer tevreden met een mooi geheel van landschapsarchitectuur met besloten of open karakter, met lanen en massieven, „met kleurspel en verdeling van licht en schaduw, met bont dendrolo-

„gisch allerlei. Allemaal heel mooi en verdienstelijk, doch wij willen ook „inhoud: planten, die ons wat te vertellen hebben, die bonte insecten „lokken; struikgewas en boomen, die het heele jaar een behoorlijke vogel- „bevolking waarborgen. Het is voor onze landschapsarchitecten een peule- „schilletje, om plantsoenen te maken van twee, liefst drie hektaren, die „representatief zijn voor Nederlandsche biologische landschappen, vormen „van het eikenbosch, van het elzenbosch, van plas- en oeverland. Als het „enigszins kan, ook hei en duin en naaldhout, maar vooral geen kinder- „achtig gepruts. De grond heelemaal begroeid met de bloeiplanten, varens „en mossen, die bij het landschapstype behooren en die planten in flinke „massa's, zoodat zij de aandacht trekken. Dergelijke instructieve plant- „soenen kunnen bestaan in het hartje van de groote steden en zij krijgen „vanzelf een goede vogelbevolking, mits mijn planoloog zich maar houdt „aan de regel, dat parken en plantsoenen straalsgewijs moeten doordringen „van den omtrek van de stad (waar de vrije natuur begint) tot in het „centrum”.

Thijssse zag deze plantsoenen als hulpmiddelen bij goed biologie-onderwijs, maar hij zag ze ook als oases van natuur, waar de stadsmens zich een poosje kon onttrekken aan het stadsgewoel, om zijn aandacht tot planten en dieren en hun onderlinge relatie te bepalen.

Dit initiatief vond wél navolging. Bij Thijssse's zestigste verjaardag werd de „Planten- en Vogeltuin in het Bloemendaalsche Bosch” gesticht. Thijssse had de tuin uit eerbied voor de schrijver van „Onkruid” „Van Eeden's Hof” willen noemen, „maar mijn vrienden duchtten verwarring met den Hof van Eden en bevorderden mij tot peetvader”. Zo werd het *Thijssse's Hof*.

Ik heb mij altijd over één ding verbaasd. Ik vermoed, dat Thijssse's naam, ook buiten dit Thijssse-jaar, dagelijks in vele lokalen, bureaus en huiskamers meer dan eens genoemd wordt; Thijssse is niet vergeten; Thijssse wordt, terecht, vereerd! In flagrante strijd daarmee zien we, dat de Stichting Thijssse's Hof voortdurend met geldgebrek te kampen heeft, terwijl het *voor ons allen* een eer en een plicht moest zijn ervoor te zorgen, dat Thijssse's Hof een waardig monument voor Thijssse, maar ook een springlevende propaganda voor zijn idealen kan zijn. Het gironummer van de penningmeester te Bloemendaal is: 10 07 35.

Thijssse's Hof werd nagevolgd in Den Haag waar in de dertiger jaren bij de aanleg van het Zuiderpark bij het grote complex van de reeds ten dienste van het biologie-onderwijs werkende Gemeentelijke School- en Kindertuinen een *Landschappentuin* werd aangelegd, die thans honderden klassen per jaar de gelegenheid tot kennismaking met enkele opvallende Nederlandse landschappen biedt.

In het verband van de instructieve plantsoenen mogen we ook de *Tenella-plas* op Voorne niet vergeten.

Naast de instructieve plantsoenen ontstonden hier en daar zogenaamde *heemparken*. Het mooiste voorbeeld is wel het *Dr. Jac. P. Thijssse Heempark* te Amstelveen. Ook in de heemparken wordt uitsluitend gebruik gemaakt van wilde planten, maar de wijze van aanleg is een totaal andere.

Breedbladige wespenorchis (Foto D. L. Booy)

In de instructieve plantsoenen wordt getracht een zo getrouw mogelijk beeld te scheppen van natuurlijke plantengesellschaften; in het heempark wordt — en dat op een fraaie manier — tuinarchitectuur bedreven met behulp van onze wilde flora.

Hoewel hun opzet dus afwijkt van Thijsse's ideaal, geloof ik toch, dat deze heemtuinen van grote waarde kunnen zijn voor het onderwijs en voor het leren waarden van de schoonheid van de Nederlandse wilde flora.

Van harte hoop ik, dat Thijsse Hof nog vele navolgers zal vinden, maar niets zou gevaarlijker zijn dan onderschatting van de moeilijkheden, die de aanleg, maar vooral het onderhoud en zelfs het *oordeelkundig gebruik* van zo'n tuin met zich meebrengen. De tuintechnicus zal hier slechts een dienende rol mogen spelen; bij aanleg, onderhoud en gebruik dient de leiding in handen te zijn van een didactisch bekwaam plantensocioloog, liefst weer de reeds genoemde schoolbioloog. Thijsse had het grote voorrecht als „dienende technicus” de knappe tuin- en landschapsarchitect Leonard Springer naast zich te vinden en dat heeft in niet geringe mate bijgedragen tot het succes, dat de tuin vooral tijdens Thijsse's leven was.

Heimans en Thijsse deden en stimuleerden nog veel meer. Wie zich hiervoor interesseert leze vooral het boek van Dr. Fop I. Brouwer: *Leven en werken van E. Heimans*.

Hij late het daarbij echter niet. Hij volgde Heimans en Thijsse na door met geld en metterdaad het werk te steunen van de vele verenigingen en instellingen, die zich samen uitvoerders van het testament van de grote voorgangers weten.

Mogen de namen van Heimans en Thijsse tot in verre toekomst in ons volk voortleven, niet als „historische personen”, maar als verpersoonlijking van idealen, die aan geen tijd gebonden zijn.

J. A. Nijkamp

*Het boekmerk
van Jac. P. Thijsse*

Met Jac. P. Thijsse in de barre zon

Horas non numero nisi serenas

In de zomer van het jaar 1900 was Thijsse herstellende van een ernstige ziekte: pleuritis. Daarom was hij nog vrij van school en moest veel in de zon liggen en rust houden.

Dat deed hij dan ook plichtmatig, maar op de hem eigen wijze: genoeglijk — onbekommerd en toegewijd — bezig om te genieten van alles wat hij buiten kon zien en horen.

Hij had met zijn gezin voor die periode een huisje betrokken in Apeldoorn, helemaal aan de buitenste rand van het dorp.

Pal aan de overkant van de straat logeerde het gezin van Heimans. Zelf kon die alleen in de weekends uit Amsterdam overkomen en in de vakantie van zijn school.

De kinderen waren wel allemaal mee. Wat wilt U, leerplicht bestond er nog niet en de vaders waren toch allebei schoolhoofd met genoeg pedagogisch inzicht om te begrijpen dat het buitenleven én voor gezondheid én voor geestesontwikkeling veel dienstiger was dan in die zomermaanden in Amsterdam naar school te moeten gaan. Wat van de gemiste leerstof konden de moeders hun wel bijbrengen.

Dat hele stel, met geregeld wisselende logeetjes, kon dag in dag uit vrij naar buiten lopen en spelen, want achter de eigen tuin was niets meer dan wat golvend zandig bouwland, beiderzijds omlijst met dennenbos. Verder alleen de hei, open heide, tot aan de verre donkere afsluiting door de ophellende Soerense bossen.

Onze meest geliefde speelplek was aan de voorrand van de hei: een heel grote diepe zandkuil met hoge steil afgegraven wanden en een glooiende oprit naar de wegkant. Daar was het zand gehaald, lang geleden, voor de huizenbouw.

Als wij daar heen trokken kregen we soms de boodschap mee: „Niet te druk, mijnheer Thijsse moet rust hebben”. Ik hoor nog zijn schaterlach als hij merkte hoe voor hem gewaarschuwd werd.

Toch waren we in het begin vanzelf een beetje schuw als hij daar juist op die plek languit in de zon lag, geweldig lang in ons oog.

Naar mate van de zonnestand lag hij óf in de kuil zelf óf op de vlakke bovenrand er naast waar de heideplag was afgestoken tot op de grijswitte grinterige vaste zandlaag.

Onder een paar decimeter van dat grijze schierzand lag de harde koffiebanc, iets uitspringend in de loodrecht afgegraven wand, en afbrokkelend met zwarte, aan de handen afgevend klonTERS. Daar onder nog wat fijne bruine dwarsadertjes en verder naar beneden niets dan prachtig schoon en glad geelwit zand.

Op sommige plekken was de zandhelling vol met kleine ronde gaatjes waar bruine en zwarte graafbijtjes voor heen en weer dwarrelden of in- en uitvlogen. Ik was net oud genoeg (juist elf jaar en nourri dans le serail) om te

begrijpen waarom mijnheer Thijsse juist daar was gaan liggen met een schepje en een zwart zijden netje bij zich en een tas vol glazen buizen, en was ook eigenwijs genoeg om te laten merken dat ik dit begreep en om te gaan meepraten.

Mijnheer Thijsse zei soms niets, maar nam ook wel meteen de draad op om te antwoorden, alsof hij gelijk op sprak tegen zijn graafwesp-vriendjes en tegen mij. Of ik hem wou helpen door wat van die lange gladde, rechte en stevige grassprietten te zoeken van het blauw-buntgras, misschien ken je die wel?

Hm, hoe kon hij denken, dat ik die niet zou kennen, gewoon *Molinia*! Nu, dan moest ik die ook zelf maar steken in de nestgangen, die uitgegraven zouden worden. Ook die boven op de vlakke kant, precies midden tussen de vier in de grond gestoken berkestokjes, maar natuurlijk pas als die *Ammophila* zijn verlamde rups er in gebracht heeft en het gat weer wil gaan sluiten.

En *Ammophila*, de rupsendoder, kwam en deed zijn plicht, zoals alle *Ammophila*'s van deze soort het daar toen deden, met steeds dezelfde soort groen- en geelgestreepte dennerups. Die rups werd tientallen meters ver in rechte lijn over de grond voortgesjord, met grappige huppelsprongetjes, dwars over takken en oneffenheden heen.

Evenzo regelmatig, maar veel talrijker, kwamen af en aan de mooie snuitordoders, *Cerceris arenaria*, het achterlijf fraai geprofileerd als een gedraaide tafelpoot, maar fel geel en zwart gekleurd. Die brachten hun verlamde dennensnuittor door de lucht tot bij de nestgang.

Zo deden ook de zwart met witte vliegendoder, *Mellinus sabulosus* met hun vlieg, maar dat was niet zo'n zware vracht als een dikke snuitkever. Vliegendoders waren er van heel verschillende allure. Veel soorten van het geslacht *Crabro* (zeefwesp), waarvan de grootste en mooiste de tongbrekende naam droeg van *Crabro cribrarius*.

De rupsendoder (een graafwesp) brengt de verlamde prooi (een dennerups) in z'n holletje
(Tekening van E. Heimans, gemaakt in de zomer van 1900)

Een grappig dwergje was *Oxybelus* (spieswesp), met een rare spitse bochel op z'n rug.

Daartegenover *Bembix* (harkwesp), de geweldenaar, die met een grote steekdaas kwam aanvliegen of het niets was.

Terwijl al deze brave sjouwers gestaag af en aan moesten zwoegen om hun nakroost van voedsel te voorzien, waren er ook minder sympathieke gasten. Het ergst wel de onooglijke kleine parasietvliegjes, *Miltogramma* geheten. Ze zaten bij drie of vier in een kring, ieder op een klein takje of aardkluitje, rond een nestgang van de snuitordoder *Cerceris*, roerloos, met de kop schuin naar beneden, strak gericht op de ingang, als een pistool op de schietschijf.

We hadden ook wat tegen de manieren van *Philanthus*, de bijenwolf. Ten eerste al de woestheid, waarmee die uit de lucht kwam ploffen, en altijd met een echte fatsoenlijke honingbij, roerloos als dood. Die werd dan nog eerst geknepen en gebeten tot de laatste honing uit z'n snuit droop en de wesp die op kon likken.

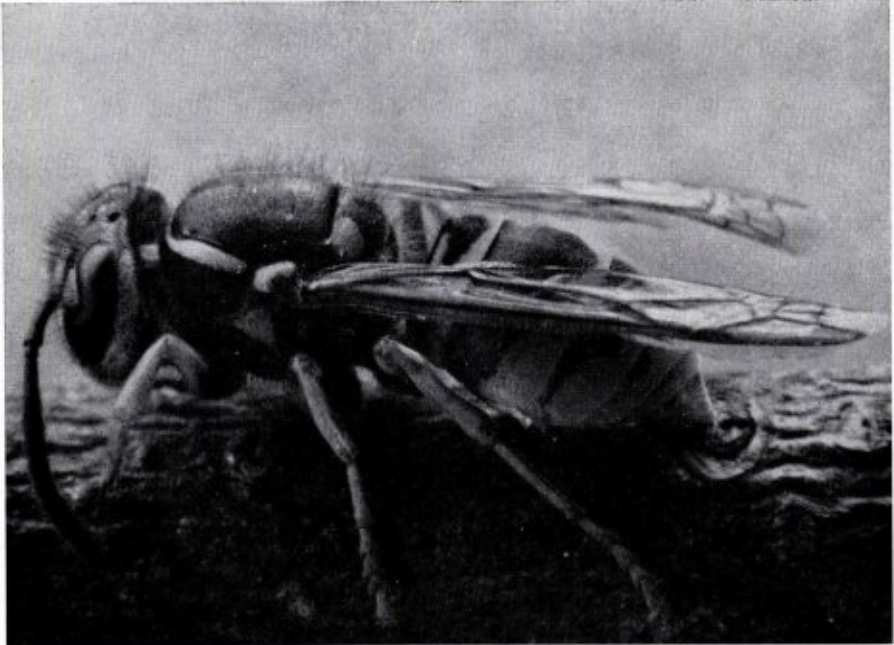
Spinnendoders waren er ook geregeld, o.a. *Pompilus viaticus*. Eén keer kwam er een graafwesp aangezueld met een sprinkhaan, die hij aan een voelspriet voorttrok. Toen mijnheer Thijsse kwam kijken was hij weg en is nooit weer verschenen, zodat die wesp voor altijd zonder naam bleef. Het drong niet tot ons door dat de heer Thijsse thuis ook boeken gebruikte om te determineren en te studeren, en dat hij ook veel tekeningen moet hebben gemaakt en notities uitgewerkt voor zijn latere artikelen in „De Levende Natuur”. Het leek ons toen alleen maar vanzelfsprekend, dat hij alles wist, alles kende, en alles zag en begreep wat er gebeurde.

Aan de andere kant van de kuil was de hoek met de graafbijenkolonies. Het onderscheiden van graafbijen van graafwespen leek niet moeilijk. Dat zag je zo, alleen al aan de rustige, meer beschaafde manier van af- en aanzweven vóór de nestgang.

De mooiste en aanzienlijkste had de welluidende, echt deftig klinkende naam *Dasyroda hirtipes*, pluimvoetbij. Deftig zag ze er ook uit in haar prachtige goudbruine bontpels met lange mouwen. Nog zie ik die *Dasyroda*-dame voor mij, bij het graven aan haar nestgang, achterwaarts te voorschijn komen, met de zwaar behaarde poten in een stijlvolle roei-beweging het zand naar buiten werken en in twee walletjes opzij wegduwen.

Dat alles was te beleven in die ene kuil gedurende die bijzondere vakantie in de volle zon. Maar hoe is het mogelijk dat zoiets nu, bijna 65 jaar na dato, stuk voor stuk weer opleeft in vorm en kleur en ritme van beweging en met al die vreemde namen? Wat voor huiveringwekkend apparaat is het geheugen van een mens, dat zulke dingen zó registreert en onuitwisbaar vasthoudt, terwijl andere veel belangrijker geachte zaken — er met veel moeite ingeprent — weer spoorloos en geruisloos in het niet verdwijnen? Maar dan moet het apparaat op die zonnige zomerdagen in die Apeldoornse zandkuil toch wel op heel bijzondere manier zijn „gecodeerd” door Thijsse. Was dat door een uitzonderlijk ontwikkeld schoolmeesterstalent of alleen maar door het dwingend voorbeeld van zijn eigen scherp gerichte en geïnspireerde instelling op het kleine levende gebeuren?

Later heb ik — dat sprak vanzelf — biologie gestudeerd, maar van die graafwespen nooit veel meer bijgeleerd. Als leraar probeerde ik wel er weer

Duitse wesp (Vespa vulgaris)

Foto Drs. A. v. d. Stelt

wat van uit te dragen. Maar in een les lukt dat niet met praten of vertonen van plaatjes en opgezette dode beesten.

Wellicht iets beter op excursie of vakantie cursus. Misschien dat dáár een enkele keer die tweedehandse draaggolf een resonantievonk gewekt kan hebben bij een leerling, in derde generatie dan, geteld van Dr. Jac. P. Thijsse.

Op het einde van de zomer 1900 was Thijsse geheel hersteld en maakten hij en Heimans als vanouds weer gezamenlijk hun grote tochten. Van Apeldoorn door het hele Kroondomein naar het Uddeler en Blecke meer, langs velden vol blauwe klokjesgentianen met op één plek enkele zuiver witte. Ook over de heide tot bij Kootwijk en tot voorbij Loenen. Alles heen en terug te voet natuurlijk en met een grote plantentrommel aan de schouder. Soms mocht ik mee op zo'n hele-dag-toer. Daarvan zijn niet zulke scherpe en gedetailleerde herinneringen gebleven. Meer globale beelden: van prachtige zware bossen met grote donkere vijvers, van bebloemde kanten langs diepe sprengen, maar vooral die van eindeloos lange schapenpaden door de hei, onafzienbare droge heide met telkens nieuwe heuvelruggen, afgewisseld door lagere stroken met natte plekken.

Alles was heerlijk zonnig, maar ook wel heel erg warm en heel erg ver weg! Hoe kon het anders met een benen-lengte-verhouding van 8 : 6 : 5 ?

Die hele zomer van 1900 moet het wel alle dagen mooi en zonnig weer geweest zijn. Of ging het bij terugblik in de herinnering misschien volgens het bekende adagium op de klassieke zonnewijzer, die alleen de zonnige uren telt? Maar ook daarmee paste dat alles dan wel heel goed in Jac. P. Thijsse's levensstijl.

Prof. Dr. J. Heimans

Jac. P. Thijssse als vriend

Wanneer ik nadenk over de betekenis van Heimans en Thijssse in mijn leven, dan gaan mijn gedachten terug naar het einde van de vorige eeuw. In 1895 zat ik in de 4e klas van de lagere school. Op een zekere dag hoorde het schoolhoofd, de heer Delfgaauw, dat ik als liefhebberij postzegels verzamelen had. Hij zei toen: „Jongen, ik weet iets veel aardigers voor je, je moet wandelingen gaan maken, plantjes verzamelen, met een flora de namen opzoeken en dan planten tussen filtreerpapier drogen en in een herbarium gaan bewaren”.

Thuis snuffelde ik dadelijk eens in de boekenkast van mijn vader en vond, gelukkig, de flora van Suringar.

Dezelfde middag toog ik naar „de dijk” achter het Concertgebouw en het toen nog onbebouwde Willemspark-kwartier en probeerde met mijn flora op de namen van mij reeds bekende planten uit te komen, wat gelukte. De botanicus was geboren!

De eerste hulp, die ik bij mijn nieuwe liefhebberij kreeg kwam van de heer Jaspers, vriend mijns vaders, mede-oprichter van „De Levende Natuur”, helaas vroeg overleden. Ik kreeg van hem een botaniseertrommel cadeau en mocht excursies met hem maken, o.a. naar de toen nog zo prachtige Ankeveense plassen.

Maar al heel spoedig kwam ook de heer Thijssse in mijn leven. Wij woonden toen in de Eerste Helmersstraat, tegenover het Wilhelmina-Gasthuis; de heer Thijssse, ook al een vriend van mijn vader, in de Brederodestraat, en het gebeurde vaak, dat wij ons tezamen stadswaarts begaven. Het gevolg was, dat ik ook met de heer Thijssse wandelingen mocht gaan maken en veel over vogels, insecten enz. leerde.

Een onvergetelijk moment kwam na het verschijnen van de flora van Heimans en Thijssse. Op een morgen begaven mijn vader en ik ons weer naar de stad, toen plotseling een boek onder mijn ene arm werd gestoken en de woorden klonken: „Daar zul je gemakkelijker mee kunnen determineren, dan met je Suringar”. De lezer heeft het al begrepen: De heer Thijssse had ons ingehaald en ik kreeg de nieuwe flora, nog een dun boekje met een groene omslag, van hem cadeau.

Zijn leven lang is de heer Thijssse een vaderlijk vriend voor mij gebleven. Wij zagen elkaar dikwijls, ook toen hij te Bloemendaal was gaan wonen, waar ik o.a. Thijssse's Hof en Lindenheuvel, het buiten van de familie Burdet, met hem bezocht. Dit natuurlijk ook op tal van vergaderingen van Natuurmonumenten, de Amsterdamse Bos Commissie enz. En het spreekt vanzelf, dat ik alles van hem gelezen heb, wat hij geschreven heeft in de Levende Natuur, in de tezamen met E. Heimans uitgegeven boeken en zijn eigen werken zoals „Het intieme leven der Vogels”, „Het Vogeljaar” en de Verkade-albums.

Vooraf zijn „Omgang met Planten” heeft mij zeer geïmponeerd en bij zijn erepromotie in 1922 kon ik niet nalaten, dit als een waardevolle dissertatie te vermelden. Ik blijf de Senaat onzer Universiteit dankbaar daarvoor,

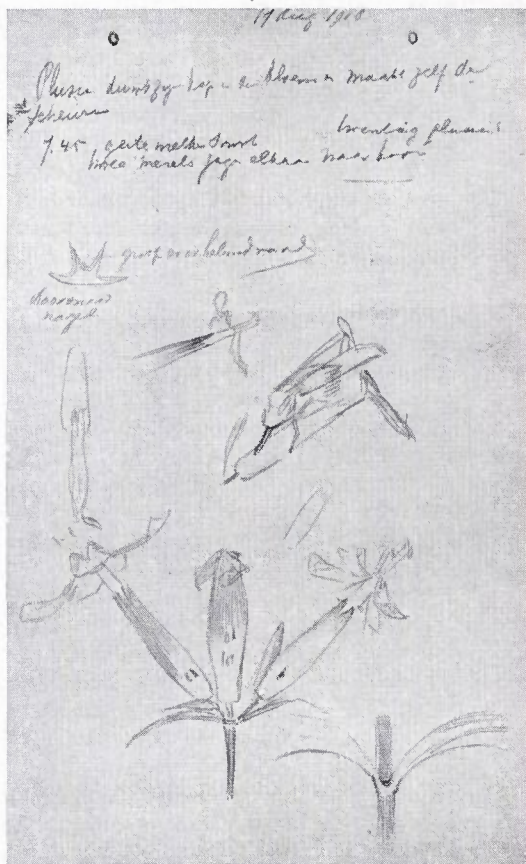
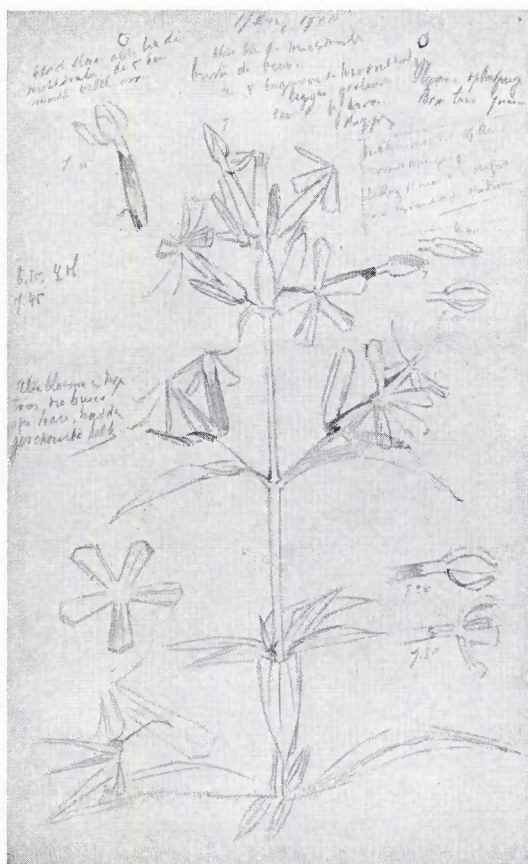
dat hij bereid bleek de heer Thijsse een eredoctoraat toe te kennen. En het zal niemand verbazen, dat ik in de hongerwinter de moed heb opgebracht te voet, met een hoge hoed op, naar Bloemendaal te wandelen — een trein was er immers niet — om de begrafenisplechtigheid bij te wonen. Met de heer Heimans, om ook hem hier te gedenken, ben ik pas omtrent de eeuwwisseling in contact gekomen. Ook hij werd voor mij een vaderlijke vriend, van wie ik alles gelezen heb. Onvergetelijk blijft mij de vacantie, tezamen met hem doorgebracht in 1902 na mijn eindexamen H.B.S. in het heerlijke Epen, waardoor ik ontzaglijk veel geleerd heb.

Helaas hebben wij hem heel vroeg moeten verliezen. Ware hij in leven gebleven, dan had hij zeker in 1922 in de aula onzer Universiteit naast de heer Thijsse als eredoctor gestaan!

Het stemt mij tot vreugde, zijn zoon als mijn opvolger te hebben gekregen.

Prof. Dr. Th. J. Stomps

Dagkoekoeksbloem in een schetsboek van Jac. P. Thijsse

Jac. P. Thijsse over zichzelf

Het is, dunkt me, een der grote charmes van Thijsse's werk, dat hij zo voortdurend persoonlijk betrokken is bij alles, waarover hij schrijft. Dit heeft bovendien het voordeel, dat hij, onopzettelijk, zijn eigen biografie heeft geschreven.

Onderstaande verzameling citaten is een poging, Thijsse te tonen, zoals hij zichzelf heeft beschreven. Het is, geloof ik, een vrij zuiver beeld geworden (zij het geenszins volledig), van de blijmoedige mens die hij was, de dichterlijke beschrijver van dingen, die hij buiten aandachtig had waargenomen en waarvan hij zelf zo had genoten, dat de vreugde van dit genieten uit bijna elke regel spreekt.

Onvermijdelijk zal de keuze der citaten wat zijn beïnvloed door herinneringen aan persoonlijke contacten met Thijsse, in diens laatste levensjaren. Doch ik geloof niet dat die herinneringen tot een keuze hebben geleid, die het beeld vertekent.

K. Z.

Als derde zoon van Jacobus Thijsse en Catharina Johanna Priester wordt op 25 juli 1865 geboren Jacobus Pieter Thijsse.

„Ik ben er altijd trots op, dat ik in Maastricht ben geboren. Die trots heeft nu niet zo'n bijzonder stevige grond, want ik was nog geen drie jaar oud, toen wij die stad weer verlieten. Maar de verhalen van mijn oudere broers en de onverflauwde lofspraken van mijn ouders bleven glans en glorie geven aan Maastricht en aan de Sint Pietersberg, aan Valkenburg en Meerssen. Een land van schoonheid en plezier.”

(Album Waar wij wonen)

Reeds in 1878 verhuist het gezin naar Grave, waar de jonge Thijsse rijke herinneringen verzamelde, die wij op verscheidene plaatsen in zijn werk vermeld vinden.

„Mijn eerste herinnering is die van een familie winterkoninkjes, jongen en ouden, die te voorschijn kwamen uit een groot rond nest in een meidoorn van de fortwal. Het was een en al blijdschap, verbazing en bewondering.”

(Het Vogeljaar)

„Ik heb het grote voorrecht gehad, om vijf van mijn jongste kinderjaren te beleven in de onmiddellijke nabijheid van de rivieren, volgens kinderbegrip heel in de eenzaamheid, want we woonden een kwartier gaans buiten de stad en er was geen ander huis in de nabijheid.”

(Album Waar wij wonen)

„Het is nu al meer dan vijftig jaar geleden, dat wij allemaal ons eigen tuintje hadden, Willem, Jan, Karel en ik. De tuintjes waren elk een paar vierkante meter groot en lagen zij aan zij tegen de wit gekalkte blinde

oostmuur van ons huis. Een pad ging er langs en aan de andere zij van dat pad was een meidoornhaag met een poort er in, een poort van houten latwerk, waar de dagbloem overheen groeide. Dat was de toegang tot moeders tuin, die natuurlijk groter was en veel mooier dan de onze. Altijd was het er vol bloemen en nu, na zoveel jaren, zie ik ze nog allemaal en ik ruik hun geuren en voel het fluwelige of het wasachtige of papierachtige van de bloemblaadjes. Achter en rechts van moeders tuin was vaders tuin, daar groeiden aardappelen, tuinbonen en kool en ook grote gele komkommers. Wij vertelden elkaar met diep ontzag, dat die tuin wel zeshonderd vierkante meters groot was en dat leek ons destijds al een zeer grote uitgestrektheid. Daarachter kwam dan de fortwal met zijn meidoornhaag en de diepe gracht. Boven op die wal, als het gras niet te hoog stond (ik was maar een heel klein jongetje) kon ik aan de ene kant de stad Grave zien, aan de andere kant de torens van Escharen en Schayk, waar de hei was en ook nog de weg naar 's-Hertogenbosch. We woonden daar heel afgelegen, er waren geen jongens om mee te spelen. We moesten het dus redden met ons viertjes, of liever met ons vijven, want vader deed graag met ons mee, met vliegers en stelten en knikkers en 't meest bewonderden wij hem wel als hij pijpekoppen met buskruit in de lucht liet springen en meer dergelijke stukjes, waar moeder van griezelde. Ook kon hij prachtig tekenen, vooral vogeltjes. Bij slecht weer waren we altijd bezig met prenten en boeken en kleuralbums, met een grote bouwdoos waar „church to build” op stond en met loden soldaatjes. We verveelden ons nooit. Maar de liefste plaatsen waren toch altijd de tuin en de wal, de Maasoever en de heide.”
(Album De bloemen in onzen tuin)

„Ik herinner mij nog heel goed, dat wij kinderen altijd al wisten, dat de Beersche Maas op het punt stond van 'om' te gaan en dat wij 's nachts in ons bed lagen te luisteren of de kanonschoten al verkondigden, dat de overstroming begon. En dan konden wij de volgende dag van de wallen de hele watervlakte overzien: een nieuwe brede rivier, die door heel het noorden van Noordbrabant stroomde langs Oss tot Bokhoven en Baardwijk.”
(Album Waar wij wonen)

Na Grave kwam Woerden, met de eerste schooljaren, spijbelen, kwajongensstreken en, geleidelijk aan ook, een nauwer contact met de natuur.

„Vooreerst de lis, de gele lis. Ik herinner me nog wel, dat we als kleine dreumessen van een jaar of vijf, zes ons leven al waagden, om de bladeren ervan machtig te worden. Die trokken ons destijds meer aan dan de bloemen; wij noemden ze sabelbladen en we wapenden ons ermede als we militaire wandelingen hielden langs de Oude Rijn, en een dreigende beweging uitvoerden in de richting van de Bisschopsstad.”
(Door het rietland)

„Dan — vechten en jagen schijnt onze hoofdbezigheid geweest te zijn — gaven het pijlkruid en de egelskop prachtige kogels, niet met één punt, maar met vijftig, honderd puntjes. Ik meen, dat we een afspraak hadden,

om elkaar niet ermee in het gezicht of op de handen te raken; het was gemeen, als je dat deed; even gemeen als sneeuwballen maken met stenen erin of beentje lichten, en 'scheppen' bij het worstelen.

„We waren wel ruwe Germanen, maar we hadden toch al enige neiging tot beschaving en zachtheid van zeden. Deze bleek ook uit de omstandigheid, dat we handen vol bloemen thuis brachten en alle beschikbare vazen en kannen in gebruik hadden voor onze bonte lievelingen; om nu nog niet eens te spreken van de emmers en kommen, gevuld met de buit onzer vistochten. Wat een heerlijke tijd en wat een geduldige ouders!”

(Door het rietland)

„Toen we vroeger als kwajongens in Woerden woonden, was Kockengen voor ons het einde der aarde, het Ultima Thule naar deze kant. Als je gewoon spijbelde, dan spijbelde je naar Kamerik, daar was een schooltijd mee gemoeid. Gingen er twee schooltijden mee verloren, dan haalde je Teekop en dat was al een hele heldendaad, maar als je 't eens goed deed met nog te laat thuiskomen er bij en een zeer bijzonder extra pak slaag, dan had je Kockengen gehaald.”

(Album De Vecht)

„Ik herinner mij nog, eens een middag in de school doorgebracht te hebben in de stellige verwachting, dat een van onze kameraden de avond van die dag niet meer onder de levenden zou zijn. Wij hadden tussen twaalf en twee met ons vieren een hommelnest uitgehaald en hij was door een der verwoede dieren gestoken aan zijn slaap. Nu bestond bij ons de overlevering, dat een steek op die plaats dodelijk was. Wij hadden hem daarom in stille ontzetting naar huis gebracht en daarna de treurmare op school verteld, waar het die middag zeer merkwaardig stil en kalm was — een heel ernstige middag was het. Maar onze vriend verscheen dezelfde avond weer, met een grote rode buil aan zijn hoofd.”

(Van vlinders, bloemen en vogels)

„Met groot genoeg herinner ik mij nog altijd de eerste bladzijden uit ons leerboek voor Vaderlandse Geschiedenis, dat wij zestig jaar geleden gebruikten op de Franse School van mijnheer van der Velden in Woerden. Dat was een beschrijving van hoe ons land er uitzag vóór de komst der Romeinen: allemaal rivieren en overstromingen en bossen, moerassen en plassen, een land, om lief te hebben en dat wij terugvonden in de wildernissen achter Zegveld, waar we rondpunterden in vaartuigen van allerlei graad van wrakheid, vaak minder veilig dan de uitgeholde boomstammen van onze vrienden, de Batavieren.”

(Album Waar wij wonen)

Dan verhuist, in 1878, het gezin naar Amsterdam. Een Amsterdam, dat nog betrekkelijk gering van omvang was, met rijke natuurgebieden binnen wandelbereik, op plaatsen vaak, waar nu eentonige stadswijken elke gedachte aan natuurgenoet verjagen. Van 1879 tot 1883 bezoekt de jonge Thijsse daar de Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen. De cursussen begonnen toen in het voorjaar, zodat Jacobus nog geen veertien is, als hij zijn onderwijzersstudie begint en in 1887, op 22-jarige leeftijd, heeft hij

achtereenvolgens de 'Acte van Bekwaamheid als Onderwijzer bij het L.O.', de taalacte Frans, de hoofdacte en de taalacten Engels en Duits behaald. De studie van het Engels zal hem ongetwijfeld van pas zijn gekomen bij zijn debuut als schrijver over de natuur, want hij vertelde mij eens, dat zijn allereerste publicatie in Science Gossip verscheen. „Ik durfde het in Nederland niet goed aan, maar toen de Engelsen mijn bijdrage goed genoeg vonden om hem af te drukken, heb ik het er ook hier maar op gewaagd ”

Uit de Amsterdamse jeugdijaren is in het latere werk niet zoveel te vinden, maar er zijn toch enkele fragmenten, die op deze tijd betrekking (moeten) hebben.

Het is nu al bijna zestig jaar geleden, dat ik ze voor 't eerst zag: een dertigtal (goudhaantjes) bij elkaar in het Plantsoentje van de Hortus te Amsterdam. Ik was wat te vroeg voor school en daarom 't plantsoen ingekuierd — dat gebeurde zowat iedere morgen. Het was november, koud, we hadden het eerste uur vioolles, en nu stond ik daar met mijn kist in de hand naar de goudhaantjes te kijken. Daar waren nu heus echte wilde goudhaantjes, midden in Amsterdam! Wat kan je dat als jongen een plezier doen, om al die mooie vogels en vlinders en bloemen te ontdekken, die zo maar in 't wild voorkomen.” (Het Vogeljaar)

„Toen ik nog een kind was en van kempaantjes hoorde, dacht ik: „die zal ik toch wel nooit zien”. Ik was nogal bescheiden van aard en niet verwend en deed al bij voorbaat afstand van al het bijzondere en ongewone, in de mening, dat dit voor anderen, meer begunstigen, bestemd was. Tegenwoordig weet ik, dat iedereen net zoveel begunstigd is, als hij maar zelf wil en dat je maar de deur van je huis achter je behoeft dicht te trekken en de natuur in te wandelen, om zoveel schoons en heerlijk te genieten, als met geen pen te beschrijven en met geen schatten te koop is. Een menigte mensen lijdt aan die verkeerde bescheidenheid. Dag aan dag hoor ik beweren: „nu ja, dat ziet u en dat hoort u, maar wij hebben zulke ogen en oren niet, voor ons is dat niet weggelegd”. En nu stel ik er toch prijs op, om eens uitdrukkelijk te verklaren, dat mijn ogen zeer middelmatig zijn en mijn oren helaas ook niet van de beste, maar dat ik 't mij tot een soort van plicht reken, om, voor ik dood ga, zoveel mogelijk van deze heerlijke wereld gezien en gehoord en beleefd te hebben. Daar doe ik een beetje moeite voor en dan komt de rest van zelf.

„Ik weet nu, dat alles, wat te vinden is, gevonden kan worden en mijn vroegere verkeerde troosteloze bescheidenheid is veranderd in een blij en vast vertrouwen, dat ik nog een heleboel mooie dingen zien en horen en beleven zal.” (Het Vogeljaar)

„Ik heb het grote geluk gehad, de nachtegaal te zien en te horen, zonder dat ik hem kende en voor dat ik iets anders over hem gelezen had, dan wat in het schoolboekje staat, dat hij maar een lelijke vogel is, die bij wijze van troost een mooie stem heeft gekregen. Nu was de vogel, die daar in een eikestruik vlak bij mij zat te zingen, in het geheel niet lelijk: een flink gevormd dier met prachtig kastanjebruine rug, rossige staart, lichtere

Lepelaars (Foto F. F. Hazelhoff)

onderkant, fijn snavelkje en heerlijke, grote, bruine, sprekende ogen. Van zijn lied bleef mij toen geen andere herinnering bij, dan dat 't nu eens leek, alsof het bosje, de vogel of ikzelf uit elkaar zou springen, dan weer alsof in een onmetelijk grote ruimte een fijne glazen draad gespannen werd. Ik was toen nog jong, had geen besef van hartstocht of tederheid en heel mooie dingen werden in mijn verbeelding licht tot lijnen en bewegingen.”
(Het Vogeljaar)

Enigszins in tegenstelling met het hier getekende beeld van een wat schuchtere, bescheiden, dichterlijke jongeling is het hier volgende, meer martiale fragment, waarbij overigens dient te worden bedacht dat vader Thijsse beroepsmilitair was en dat schermen een vrij populaire sport was, die ook in gymnastiekverenigingen veel werd bedreven.

„Ik heb daar wat dikwijls met groot genot naar zitten kijken (veld-leeuweriken), want vechten is toch eigenlijk mooi; in mijn schermdagen deed ik het ook heel graag en had er gerust een paar zwarte striemen met de lange stok voor over”.
(Het Vogeljaar)

In december 1889 wordt Thijsse benoemd tot hoofd van de zgn. 'Franse School' in Den Burg op Texel.

„Toen ik, nu zevenendertig jaar geleden, op Texel ging wonen werd ik oprecht beklaagd door mijn Amsterdamse vrienden en collega's. Wat was er nu op zo'n schapeneiland te beleven? Maar ik wilde spoedig een 'positie' hebben, en nu kon ik kiezen tussen Wormerveer, Texel en Sint Petersburg. Mijn leven lang zal ik er mij over blijven verheugen, dat ik Texel heb gekozen, en — al heb ik er maar twee en een half jaar gewoond, Texelaar zal ik blijven tot het eind.”
(Album Texel)

„In het eerste jaar van mijn verblijf op Texel had ik mijn kamers aan de Weverstraat en als ik dan 's avonds zat te lezen of te tekenen was het een groot genoegen, om klip klap mijn plaatsgenoten groepsgewijs voorbij te horen wandelen, al pratend of zingend. Ik zat lang niet iedere avond thuis, want er waren een massa huizen, waar de eenzame jongeling vriendelijk werd ontvangen en waar hij op de alleraangenaamste manier werd ingelicht over het leven en bedrijf van ons mooie eiland.”
(Album Texel)

„De ouders vonden mij wel een rare Franse meester, want de vorige mesjeus waren nogal mannen van gewicht geweest. Zij hadden echter goed vertrouwen en slechts éénmaal heeft er een ingezonden stuk in de Texelse Courant gestaan over de ruwe bende van mijnheer Thijsse.”
(Album Texel)

„We hebben eens op die slikken (van Texel) gestaan op een stille oktoberdag en dat zal ik nooit vergeten. Er was zeker pas een bezending poolvogeltjes aangekomen, die nog geen begrip hadden van de gevaarlijkheid der mensen, tenminste ze bekommerden zich in 't geheel niet om ons. We

stonden daar een kilometer buitendijks in de weke zwarte modder en de zeekraalplanten waren al aan het verdorren. Overal om ons heen wiemelde het van de strandlopertjes. Vele boorden met hun snavel in de modder, andere stonden stil, dribbelden wat achter elkander aan, vochten soms een beetje en onder al die duizenden waren er altijd enige, die wat te vertellen hadden en dat was dan een onophoudelijk gekriuw en gepiep over de hele vlakte heen. Het leek wel op het geluid dat ijsgruis maakt, wanneer dat deint in de golfslag.” (Album Texel)

Het laatste citaat hoeft geen betrekking te hebben op de 'Texelse periode', maar het is zo aardig geschreven, dat het niet mocht ontbreken. Op Texel begint het gezinsleven, want op 30 juli 1889 huwt Jac. P. Thijsse met Helena Christina Petronella Bosch. Reeds een jaar later keert het echtpaar naar Amsterdam terug, waar Thijsse in september 1892 hoofd wordt van de lagere school aan de Passeerdergracht en op 1 januari 1902 leraar in de 'kennis der natuur' aan de kweekschool, als opvolger van H. Heukels. De samenwerking met E. Heimans is dan al begonnen (de eerste druk van 'Van vlinders, bloemen en vogels' is van 1893), De Levende Natuur inmiddels opgericht (1897). Op de vrij korte periode in Amsterdam heeft het volgende fragment betrekking.

„Dit is nu de beroemde Sachembij, die met het witte gezicht is het mannetje, de andere zijn wijfjes. Ik zie ze heel graag en het heeft mij altijd genoeg gedaan, dat zij zich ook vertonen in de stadstuintjes. Ik had ze in Amsterdam geregeld in mijn tuin in de Helmersstraat, zo'n stadstuintje waar de buitenman zijn neus voor optrekt: zeven meter breed en twaalf meter diep. Maar ge zoudt menig dik boek kunnen schrijven over het planten- en dierenleven, dat zich kan afspeelen op één are stadstuin, omgeven met planken schuttingen.”

(Album De bloemen en haar vrienden)

In 1902 wordt 'Binnenduin', in Bloemendaal betrokken, dat hij kort voor zijn overlijden, op 8 januari 1945, op last van de bezetters moet verlaten. Thijsse is forens geworden, met veel contacten in de werkstad Amsterdam en met een rijk studieterrein vlak om het huis, in de eigen tuin, aan de rand van de nog rijkere Kennemerduinen.

„Mijn tuin is een restantje van het oude Bloemendaalse park, waar we dertig jaar geleden gingen botaniseren. Ik stel er een eer in, om er de heerlijke wilde planten te bewaren, die ons daar vroeger verblijdden en die nu overal verdreven en vernield worden, verdreven door de met blindheid geslagen aanleggers van kolenaswegen, vernield door 't publiek en de kinderen, die zoveel van bloemen houden. In beide gevallen geschiedt het kwaad met de beste bedoelingen ter wereld en onder drang van de edelste drijfveren; met wat overleg en zelfbeperking zou al heel wat te verhelpen zijn.” (Omgang met planten)

„In mijn tuin, die nog geen duizend vierkante meter groot is en open

tussen twee wegen ligt, had ik dit jaar (1911) nesten van zanglijster, merel, roodstaartje, winterkoning, heggemus, boomklever, koolmees, pimpelmees, ringmus, op 't dak nog huismussen en spreeuwen en 's winters krijg ik allerlei vogels op de voederplaats en in mijn bomen."

(Het Vogelboekje)

„In de lente van 1912 heb ik het plezier gehad, dat ik, in mijn studeerkamer zittende, tegelijk een stel vinken, tiftjafjes en merels aan hun nesten kon zien werken, geen vijf meter van mij af."

(Het Vogeljaar)

„Hij (de kleine bonte specht) komt vlak bij mijn huis en ik heb vaak, als 't nog te vroeg was om op te staan, door de open ramen van mijn slaapkamer naar hem liggen kijken, als hij aan 't werk was in een paar ziekelijke eikjes van Hartelust."

(Het Vogeljaar)

„Ik heb in mijn tuin een hoge piramide-populier, een boom van een jaar of vijftig. Zijn top is aan één kant nogal door de zeewind gehavend en er zitten daar nogal veel dode takken, dikke en dunnere. Daar komt nu de bonte specht op af. Ik heb gezien, dat hij stuk voor stuk die dode takken onderzocht op het geluid, dat ze zouden geven als hij trommelde. Hij stemde ze af en koos tenslotte een tak, die hij nu geregeld ging bespelen. Dat was op 24 februari 1934. Maar hij trommelt wel veel eerder, soms met nieuwjaar. Er bestaat in die tijd ook reeds verstandhouding tussen mannetje en wijfje . . . Op 17 juni 1937 kreeg ik weer iets nieuws te zien. De specht had de laatste tien dagen veel en fors getrommeld en nu zat hij opeens met zijn hele familie in mijn populier, man, vrouw, en drie kinderen. De man trommelde, de vrouw trommelde en de kinderen probeerden het zowaar ook al."

(Album Vogelzang)

Daar in Bloemendaal zijn de grote gaven van Thijse tot volle ontplooiing gekomen. 'Het Vogeljaar' ontstond er, en 'Het intieme leven der vogels'. Wat later 'Omgang met planten' en verder de vele artikelen in 'De Levende Natuur', in dag- en weekbladen en, van onschatbare waarde door het grote publiek dat ermee werd bereikt, de reeks Verkade-albums, in 1906 begonnen met 'Lente' en, verrassenderwijs, in dit Thijsejaar besloten met de posthume uitgave van het reeds in 1938 gereed gekomen 'Vogelzang', waarvan de verschijning door de tweede wereldoorlog werd verhinderd.

Thijse's belangstelling was veelzijdig. Hij 'deed' aan vogels, maar ook aan planten; de insecten hadden zijn warme belangstelling en hij schonk ons een verrukkelijk album over paddestoelen.

„Ik houd ervan, bij die anemoontjes te zitten en elk kwartier de bloemen te schetsen, om te zien, hoe ze vorderen. Of ik maak een heel dunne glasdraad, die bijna niets weegt, aan een bloemblaadje vast en zie dan deze tijdwijzer van de lente voortbewegen. Mijn snelste bloem heeft zich geopend in drie en twintig minuten: eerst langzaam, dan sneller, dan weer langzamer en heel aan 't eind liep 't blad weer een eindje terug, de bloem

Gelderse roos, de wilde sneeuwbal (Foto D. L. Booy)

had zich te ver geopend. Dat doen ze bij gunstig weer allemaal.”

(Omgang met planten)

„Ik heb nu op een morgen in juni al de bloemtuilen van een pas in bloei geraakte sneeuwbal ontdaan van de randbloemen. 't Was een hele amputatie en 't leek wel wat heiligschennend, maar 't kon toch niet anders. In dezelfde vallei stonden nog een dozijn sneeuwballen te bloeien, waaronder vier zeer dicht bij mijn proefboompje. Tegen negenen begonnen de insecten op te dagen, allemaal aan de zonzijde van de struiken en omstreeks elf uur was het op de meeste tuilen zeer druk. De geamputeerde kreeg wel bezoek, maar veel en veel minder dan de anderen, en telkens gebeurde het, dat bezoekers bij 't overgaan van de ene struik op de andere het onttooid heestertje voorbij vlogen, zonder er acht op te slaan.”

(Omgang met planten)

„Het fitisnest ligt op de grond, wonderveilig verscholen. Nog deze zomer ontdekte ik er een, terwijl ik in het gras lag aan de waterkant. Ge zult zeggen, dat ik voor iemand van mijn jaren nog al dikwijls in 't gras of in 't zand lig. Ik kan 't niet ontkennen, maar ik beleef er zoveel genoeg van, dat ik het in 't vervolg eer meer dan minder zal doen, en ik raad u zelfs aan, mijn voorbeeld te volgen. Ook doe ik dat allemaal in mijn trouwens zeer beperkte vrije tijd.”

(Het intieme leven der vogels)

„Een heel actieve oude dame heeft me wel eens een verwijt er van gemaakt, dat ik buiten om een haverklap ga zitten of liggen. Ik werp dan wel tegen, dat ik dan toch heel actief bezig ben met oor en oog en hersenen, dikwijls ook met aantekenboek en tekenstift, maar daar heeft ze geen vrede mee en ze vindt de natuurliefhebberij een luie bezigheid. Nu, daar valt verder nog wel veel over te praten, maar dat is misschien toch maar tijdverlies.”

(Album De bloemen en haar vrienden)

„Ook werd mijn onderzoek bemoeilijkt. Toen ik op een mooie morgen mijn helling bezocht, was daar het Anacamptis-groepje verdwenen en vervangen door een vierkant kuiltje met wat rommel er om. Gauw naar de andere plekjes gestapt en jawel, dezelfde kuiltjes, dezelfde rommel. Daar waren botanici geweest met hun groene plantenbussen, van die lui, die een uitstervende flora de genadeslag toebrengen en de opkomst van nieuwe geslachten verhinderen.

„Nu moest ik al verder zwerven, om te zien en ik doorzocht alle duinvalleien, waar ik ze in de laatste vijf en twintig jaren wel eens had aangetroffen. Die plantenverdelgers bezorgden mij veel gezonde beweging en menig genotvol uur en meteen de treurige overtuiging, dat in de duinen tussen Noordwijk en Castricum op 't ogenblik (1909) niet meer het tiende deel groeien van de Anacamptissen van een kwart eeuw geleden. De algemene verdroging van de duinen, de waterleidingen, 't Noordzeekanaal en de plantenminnaars zijn hiervan de oorzaak.”

(Omgang met planten)

„Maar zolang ik nog lopen kan en over vrije tijd te beschikken heb, houd ik geen kooivogels, dat verzeker ik u. In de tijd dat gij de kooien reinigt en het badje in orde brengt, stap ik even naar het bos, waar nu juist de

beuken in blad beginnen te komen. Een enkele voorbarige is al geheel in 't groen, maar bij de meeste hebben pas alleen de onderste takken de lichtende vaantjes ontplooid en die zweven nu in vlakke groepen tussen de grijsgroene stammen, de bemoste bodem en de blauwe lucht. En van alle kanten galmt de vinkeslag: ze zitten op de takken, hoog en laag, ja ze lopen zingend over de grond: een tiental vlugge stapjes, want een vink stapt meestal en huppelt weinig: dan stilgestaan, de vreugdekreten uitgescherterd, en dan weer vooruit door de blinkende zonneplekjes.

(Het Vogeljaar)

„Zeer onderhoudend en avontuurlijk is het ook, om de vogels te naderen onder bedekking van in de weide grazend vee, waar ze niet bang voor zijn. Als je een geschikte geduldige koe treft, dan is 't een lust, om dat dier langzaam naar de zeldzame vogel heen te drijven, tot je vlak bij bent — en dan de voldoening te smaken, het schuwe en waakzame dier te slim af geweest te zijn.”

(Het Vogelboekje)

„Maar wat heb je nu aan een gevangen vogel? En wat is nu prettiger: een volière schoon te houden of dagen lang met een verrekijker gewapend in 't zonnige duin te liggen en te letten op alles wat daar gebeurt?”

(Het intieme leven der vogels)

„Zo heb ik kruisbekken, kluivende aan hun sparappel, bezig gezien vlak voor mijn voeten, goudhaantjes, geen halve meter van mijn oog af, het aardige heggemusje zo dichtbij, dat de veertjes van zijn oogleden afzonderlijk waren te onderscheiden.”

(Het Vogelboekje)

„Ik heb mij vroeger wel eens vrolijk gemaakt over de naargeestige declamaties van al te ijverige vogelbeschermers — en ik houd nog altijd vol, dat ze rare dingen beweerd hebben — maar in de laatste tijd is er bij mij de schrik ook ingekomen en heb ik wel eens medelijden met mijn achterkleinkinderen. Dat moet toch niet aardig zijn, als de mooie verscheidenheid van dieren- en plantenleven vermindert en de zo levendig gestoffeerde vogellandschappen van tegenwoordig zullen verdwijnen. Die achterkleinkinderen zullen vechten om een roeibeurt in 't Naardermeer.”

(Het intieme leven der vogels)

„In mijn jeugd heb ik de vogels leren kennen op de Brabantse hei, langs de oevers van de Maas en in de dichte doornhaag rondom een vestingwal, later in de bossen en beemden en boomgaarden langs de Oude Rijn, daarna moest ik mijn troost zoeken in Amsterdam en ik heb die gevonden langs de Zuiderzee en het Nieuwe Meer, in het Vondelpark en zelfs in de kleinere plantsoenen en tuintjes middenin de stad, totdat ik opeens verplaatst werd te midden van de overweldigende vogelrijkdom van het onvergetelijke Texel. En na die tijd hebben de vogels mij door heel Nederland gelokt, naar de Geul en de Dommel, naar de plassen langs de Vecht, de heuvelen van de Veluwe, de beekjes van de Achterhoek en de onafzienbare vlakten van de Drentse hei.”

(Het Vogeljaar)

(Deze autobiografische gegevens werden bijeengebracht uit het werk van Jac. P. Thijsse door Ko Zweeres. Alle citaten zijn weergegeven in de thans gebruikelijke spelling.)

Jac. P. Thijssen over ontginning en natuurbescherming (1938)

Ik wil toch nog eens met klem vaststellen, dat er geen tegenstelling bestaat tussen cultuur en natuurbescherming en dat woeste gronden voor ons welbehagen en onze welvaart minstens van even groot belang zijn als het allerbeste wat de ontginningen ons kunnen opleveren aan „productief” terrein.

Landbouw, bosbouw, tuinbouw, veeteelt, visserij hebben de allergrootste verplichtingen aan de wetenschap, in het bijzonder aan de biologie en de geologie. Wat zou er van terecht komen, indien de geleerden niet onophoudelijk en onverdroten de levensgeheimen naspeurden en ons trouw op de hoogte hielden omtrent erfelijkheid en rassenteelt, omtrent de relaties van plant en dier tot hun omgeving, omtrent al het wonderlijke gebeuren in de „teeltlaag”, de bovenste anderhalve meter, de bovenste decimeter van het aardoppervlak, omtrent de ziekten en beschadigingen der gewassen, en van het gedierte, om slechts enkele dingen te noemen. Zonder overdrijving kan men beweren dat de landbouw, veeteelt enz., tegenwoordig alleen kunnen bestaan bij de gratie van de biologen en de geologen. En waar komen die biologen en geologen vandaan? Wel, die „ontkiemen” merendeels op de „woeste” gronden. Dit is geen kinderachtig propagandistisch of polemisch bedenkeltje, maar de nuchtere waarheid. Maak maar eens een lijst van onze tegenwoordige professoren in de biologie en de geologie, hun assistenten, directeuren en werkers aan landbouwproefstations hier te lande en in Oost- en West-Indië en ge zult daaronder dozijnen aantreffen die in hun jeugd in „De Levende Natuur” vertelden van hun bedrijvigheid in duin en strand, in de plassen, op de heiden, langs de beken, op alle plaatsen in Nederland, waar zij hun levensdrift en weetgierigheid konden verzadigen aan de wilde flora, de wilde fauna, het vrije landschap. En bekijkt ge de lijst nog eens, dan zult ge er de namen vinden van hen, die onberekenbare voordelen hebben verschaft niet alleen aan de bedrijven hier te lande, maar ook in Oost en West.

Nog altijd ontkiemen er van die biologen en geologen op onze woeste gronden. Ik heb reeds verscheidene jaargangen zien gediijen en heb altijd grote vreugde aan het jongste product, de keurbende van de N.J.N. Doch er is nog meer. Ook in hun volwassen staat kunnen de biologen en geologen de woeste gronden niet missen. Op het Internationaal Botanisch Congres in Amsterdam in 1936 hebben geleerden van de hele wereld erkend dat zij met laboratoriumwerk alleen niet klaar kunnen komen, maar dat zij volstrekt nodig hebben de bestudering van het leven in de vrije natuur en wel in de eerste plaats de levensvormen in hun natuurlijke omgeving, d.w.z. de wilde flora en de wilde fauna op de woeste gronden.

Alleen hierom zou het van wijs beleid getuigen, indien de regering zich toelegde op het behoud van woeste gronden en wat bezadigdheid betrachtte in het weg ontginnen van wat ons nog aan woeste gronden is overgebleven.

In het Nationaal Park „Veluwezoom”, eigendom van de Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten. (Foto Jaap van Dijk)

Wat ik daareven schreef over levensdrift en weetgierigheid geldt natuurlijk niet alleen voor de jongelui die later biologen en geologen zullen worden, maar voor iedereen, voor jong en oud, voor allen die geleerd hebben zich te verheugen in onze Nederlandse natuur, onze vogels, onze bloemen, ons klein gedierte, ons landschap, dat op alle dagen van het jaar ons kan boeien door zijn rijkdom en schoonheid.

Ongelukkig lopen er nog duizenden rond buiten besef van deze grote schatten, die toch zo gemakkelijk te verwerven zijn. Laat men toch bedenken, dat in de toekomst het vraagstuk van een waardig gebruik van de vrije tijd al dringender een oplossing vergt. Ook in dit opzicht hebben woeste gronden van behoorlijke uitgestrektheid de grootste waarde.

Dit alles vermindert in genen dele onze waardering voor het cultuurlandschap. Daarvan heb ik dikwijls genoeg getuigd. En waar en wanneer is dat cultuurlandschap nu op zijn mooist? Overal en altijd waar de „oorspronkelijke” natuur als een korreltje zout zich daar eventjes indringt. Moeten dan die gronden verder niet meer worden ontgonnen? O neen, het kan gerust nog enige tienduizenden hectaren lijden. Maar allereerst dienen we uit te maken wat ongestoord moet blijven.

De biologen en de geologen moeten dat nog maar eens heel goed bekijken en dan moeten de algemene natuurbeschermers ook een woordje mee spreken. Wij kunnen ons niet tevreden stellen met overschotjes en afval, met terreinen, waarvan de ontginning te moeilijk, te kostbaar, te onnuttig zou zijn. Neen, de woeste gronden, die wij begeren, zijn dikwijls nogal dankbare objecten voor ontwatering en ontginning. Hun wetenschappelijke waarde moet de doorslag geven. Wie zal dat betalen? Natuurlijk de Staat der Nederlanden en wel als onderdeel van een algemeen groots opgezet ontginningsplan voor het hele land. We denken hierbij niet alleen aan de heiden en hoge venen, maar ook aan de plassen en moerassen van het lage land. De Staat heeft al goede wil betoond door de stichting van natuurmonumenten in de gebieden van het Staatsbosbeheer, behoeft dus in die richting nog slechts enkele schreden voorwaarts te doen.

Maar het spreekt vanzelf, dat in afwachting van deze goede dingen, *alle* organisaties voor natuurbescherming klaar moeten staan om in geval van nood dadelijk op te treden. Laat ieder onzer het zijne doen om ze daartoe in staat te stellen. Zij zijn helaas lang niet sterk genoeg.

Dr. Jac. P. Thijssse

(Foto Jaap van Dijk)

Een avond met Jac. P. Thijsse in de Hof

Kort na de oorlogsdagen van mei 1940 kwam het bestuur van de Haarlemse N.J.N.-afdeling „Evonymus” bijeen om te overleggen op welke wijze onder de zo ingrijpend gewijzigde omstandigheden zou moeten worden verder gewerkt.

Voorzichtigheidshalve werd besloten voorlopig alleen excursies te houden in de directe omgeving van Haarlem. Wanneer de toestand wat overzichtelijker zou zijn geworden, zouden ook verderaf gelegen gebieden weer in het programma kunnen worden opgenomen.

Wie moest de eerste excursie in bezettingstijd leiden? Al gauw waren wij het er over eens, dat het de voorkeur verdiende, hiervoor niet iemand uit eigen kring te nemen, maar een enthousiaste oudere, die ons een hart onder de riem zou kunnen steken. Het was niet verwonderlijk, dat toen al spoedig de naam Thijsse viel. Zelden werd, voorzover ik mij kan herinneren, door de N.J.N. een beroep op hem gedaan om excursies te leiden of lezingen te houden, want wij wisten hoe druk hij het nog altijd had.

Voor deze gelegenheid meenden wij echter een uitzondering te mogen maken. Mij werd opgedragen naar „Binnenduin” te gaan om Dr. Thijsse te vragen om een avond in zijn Hof rond te leiden. Zoals gewoonlijk informeerde Dr. Thijsse zeer belangstellend naar onze afdeling. Toen ik tenslotte met mijn verzoek voor de dag kwam en vertelde waarom wij meenden zijn medewerking te moeten vragen, werd die onmiddellijk toegezegd. De avond van de 29ste mei, een woensdagavond, kwam hem het beste uit. Het was evenwel mogelijk, dat hij toch niet zou kunnen komen, omdat in die onzekere dagen

veel vergaderingen, waar hij beslist bij moest zijn, op korte termijn werden uitgeschreven.

De excursie naar de Hof moest echter in elk geval doorgang vinden, meende hij. Mijn bezwaar, dat onze afdeling vrijwel overwegend uit „vogelmensen” bestond en dat onze botanische kennis zeer gering was, wuifde hij luchtig van de hand.

Hij zou wel even een overzicht schrijven van wat er zo al in de laatste week van mei in de Hof te zien zou zijn. Daarmee gewapend zouden de bestuursleden, die zijn taak eventueel moesten overnemen, een voor-excursie kunnen maken, zodat zij op de avond van de eigenlijke excursie zijn plaats zouden kunnen innemen. Tegen etens-tijd nam ik, opgemonterd door zijn enthousiasme, afscheid. Tot mijn niet geringe verbazing lag het „overzicht” de volgende morgen met de eerste post in mijn brievenbus. Zes éénzijdig beschreven blocnote-vellen, zonder één doorhaling. Met in een begeleidend briefje de mededeling dat hij, zo enigszins mogelijk, zelf zou komen om de excursie te leiden.

De voor-excursies werden braaf gemaakt. Achteraf is dat overbodige moeite geweest, want toen wij op de avond van de excursie bij de Hof kwamen, stond Dr. Thijsse ons bij het hek op te wachten. De tijd vloog om. Plotseling werd in Haarlem luchtalarm gegeven en er weerklonken doffe knallen van afweergeschut. Dr. Thijsse keek de groep eens rond, want even was de aandacht afgeleid. Officieel mocht je onder dergelijke omstandigheden niet buiten blijven. Maar een schuilplaats was er niet en een stevig gesloten hek vrijwaarde ons voor controle. Spoedig vatte Dr. Thijsse daarom zijn betoog weer op en wij namen pas afscheid toen de schemering en het naderende „speruur” ons daartoe noopten. Het „overzicht”, dat hij voor ons schreef, volgt hieronder.

Mr. M. Luikinga

Bij den ingang. Rechts: Lieve Vrouwen Bedstroo en Maagdepalm, uit-bloeiend, Pijpbloem (*Aristolochia clematis*) door Hildebrand een eeuw geleden in de Camera Obscura vermeld voor Haarlems omstreken, in bloei komend. Verder Kardinaalsmuts in bloei. Deze door den tuin heen in allerlei vormen. Bloeit met mooie gevorkte bijschermen in de onderste oksels van de nieuwe twijgen. In sommige bloemen de stampers rudimentair, in andere de meeldraden, nog in andere beide normaal.

Ingang links voorbij het fietsenrek: Hazelaars en daaronder Akelei mooi bloeiend en met veel kiemplantjes. Verder: Schermdragende Vogelmelk, deze door den heelen tuin. Sommige bloeiend met verwelkt blad (nakende mannetjes), andere nog met frisch blad. Vlak bij elkaar dikwijls, dus individueel onderscheid. Hier ook Knikkend Nagelkruid en rozetten met mooie donkere bladeren van Muursla. Hier als toegift de Eenbes, die niet in onze duinen, maar wel in die van de Oostzee voorkomt.

Aan het pad rechts aan de eene zijde hakhout van twee jaar geleden, nu vol met in bloei komend Zevenblad en opkomende Heggerank, Hop, Boschandoorn.

Aan de andere zijde het pas uitgekapte bosch met Voorjaarszonnebloem, uitgebloeide Primula's, heel mooie witte variëteit van Zenegroen, mooie

Ook zingt er de roodborst (Foto F. F. Hazelhoff)

pollen van Hemelsleutel en dicht opkomend Look zonder Look, eerste jaars, die elkaar verdringen, strijd om het bestaan.

Lijsterbes nog in bloei door den heelen tuin en dit jaar, ook door den heelen tuin rijk bloeiende Berberis; in de wijd open bloemen de prikkelbare meeldraden demonstreeren.

Verder op den heuvel schaduwvorm van de Duinroos in blad komend, mooie opslag van jeugdige Kardinaalsmuts en de reuzenasperge.

Rechts van het pad jonge Beuken, ongelijktijdig in blad komend, sommige nog met winterblad. De jonge overhangende loten gaan zich in dezen tijd gaandweg oprichten, een mooi kalenderschijnsel. In het „ronde berkenbosch” weer Aristolochia en heel dichte, forsche Lelietjes van Dalen. Deze ook elders in den tuin.

In het groote grasperk verspreid staande Lariksen, twee groepen, de eene Europeesche, de andere Japansche. Het gras van dit perk is thans het Roode Zwenkgras, een echt duingras, dat zich door den heelen tuin heen een plaats heeft verworven.

In het driehoekig perk langs dit groote grasperk staat nu weinig in bloei, maar de toortsen beginnen op te schieten. Let hier even op de Liggende Asperge.

Bij de bank aan het groote grasperk Jeneverbessen, beginnend te bloeien, onduidelijk.

Hier ligt voor ons het groote duinroosveld nu in bloei, enkele rose. Hier ontwikkelt zich langzamerhand een nog al natuurlijke formatie met tusschen de duinrozen: Doddegras, Klein Havergras, Kegelsilene, Geoorde Silene, Thijm, Steenthijm, Kleine Pimpernel, Wondklaver, Driekleurig Viooltje, Muurpeper, Witte Sedum.

Hoogerop Hondсроos en Egelantier met Voorjaarsganzerik en Muizenoor. In het Thijmvelde een paar Kleine Teunisbloemen met de eigenaardig gekromde top.

De bijenkast staat nu in een typisch dicht struweel van Sleedoorn, Kardinaalsmuts en Hondсроos. De Sleedoornmassa is ontstaan door „wortelot”, afkomstig van twee struikjes. Let ook op de geweldige loten van de Hondсроos. Hier ondergroeit van de „heggeplanten”: Gouwe, Voorjaarshelmkruid, Andoorn, Look zonder Look en Aäronskelk. Deze nu uitgebloeid, de verwelkte bloeischeede omgeslagen van de rijpende vrucht. Deze Aäronskelk ook te zien in het uitgekaptе bosch.

Bij de Sleedoorn omlaag en linksaf langs de vijver: Het Parnassia-strandje, nog grootendeels onder water en bevolkt met stekeltjes en voorns. Kleine Boterbloem reeds bloeiend. Twee kiemplanten van Lisch voorzien van bloemstokjes. Deze zijn in studie, om na te gaan hoe in den loop der jaren zich de prachtige kringgroei van Iris ontwikkelt, zooals die hier in een fraai massief te zien is. Nu volgt links de Mannetjesorchis in zijn kooi en dan verder aan beide kanten van het pad Harlekijnsorchis, Breedbladig Handekenskruid en Keverorchis. Probeer te zien of dit Breedbladig Handekenskruid de vorm majalis of junialis is. Hier ook groote pollен van Smeerwortel en het opschieten van allerlei oeverplanten: Moerasandoorn, Wederik, Spiraea, Poelruit, dicht gewarrel van Vogelwikke, Moerasrolklaver, Moeraslathyrus. Aan het eind van den rietzoom aan het water een menigte Trosdragende Wederik en onder het berkje de nu mooi bloeiende Adderwortel.

Het pad stijgt nu langs het naaldhout, grove den, bergden, Zwarte den. Onder de dennen Rondbladig Wintergroen, net in bloei komend, Dennenorchis en Linnaeusklokje.

Hier mooi overzicht van den vijver. De oever nu op zijn mooist met de Lisschen. Doordat de bloemen meest in den morgen open gaan zien wij in den avond meest de zweefvliegform van de bloem, slechts een enkele hommelform. Bij de eerste ligt de stempellob vlak tegen de bloemdek slip aan, bij de tweede staat de stempellob nog omhoog.

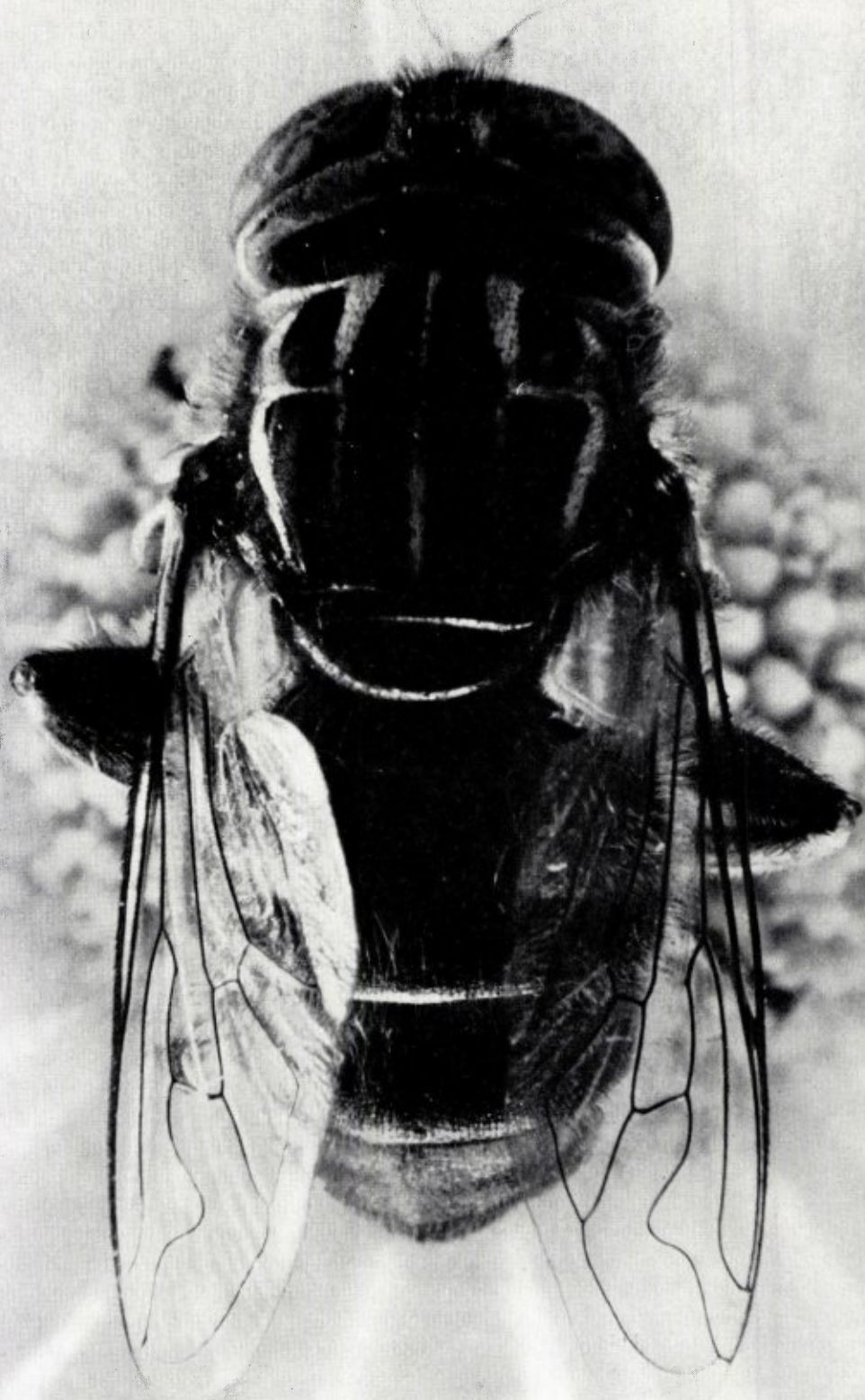
Langs de Zuidzijde van het Hof trekt nog de aandacht een groot massief van Esp, ontstaan uit wortelot van slechts twee boompjes en daarnaast een massief van eveneens op deze wijze ontstaan sleedoornbosch. Esp en Sleedoorn doordringen en verdringen hier elkaar.

Hier ook de Adelaarsvaren tegen het dennenbosch. De kleine sparretjes hier zijn Sitka-sparren, thans zeer in trek bij duinbebossing.

De Nachtegaal zingt druk. Besteed er een paar minuten aan om enkele motieven vast te houden en te herkennen. Ook de tijdsduur van enkele strofen. De geregelde geleiding in drieën, waarvan wel wordt afgeweken. Zichzelf herhalen. Wisselzang met tegenstander. Betalen met gelijke munt. Ook zingen er druk: fitis en tuinfluiter. Minder druk: grasmusch, braamsluiper, winterkoning, roodborst, roodstaart, merel, zanglijster. Sterntjes komen geregeld visschen en verdwijnen met hun prooi naar de duinen, waar ze een groote broedkolonie hebben.

In het „binnenlaantje” van de bijenkast westwaarts: Grootbloem sterremuur en Dalkruid.

De zweefvlieg Eristalinus sepulchralis (Foto Drs. A. v. d. Stelt)

Jac. P. Thijsse als voorbeeld:

Het begon met goudplevieren

Een heerlijk zonnetje haalt me die morgen al vroeg uit bed. Het is een prachtige heldere ochtend en het begint al warm te worden, als ik een beetje slaapdrongen naar buiten stap. Met m'n ogen knipperend tegen de zon doe ik een voorzichtige poging om wakker te worden.

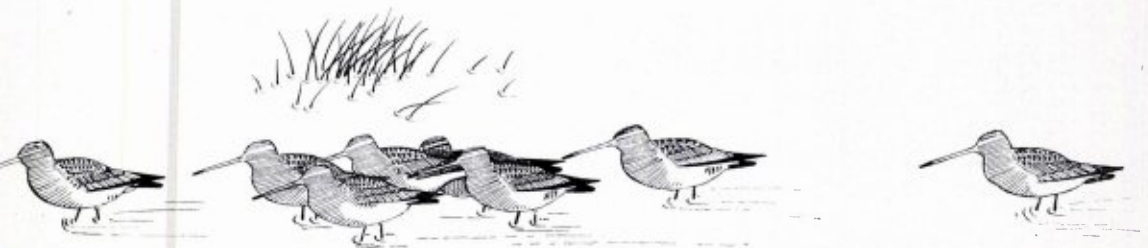
Het is zo'n ochtend, waarop je vergeet je te wassen, omdat je direct uit bed naar buiten stapt; waarop je de frisse lucht diep inademt en alle vogelgeluiden op je laat inwerken. Zo'n ochtend, waarop een vage onrust zich van je meester maakt en je je onbewust een beetje schuldig voelt, wanneer je weer naar binnen wilt gaan.

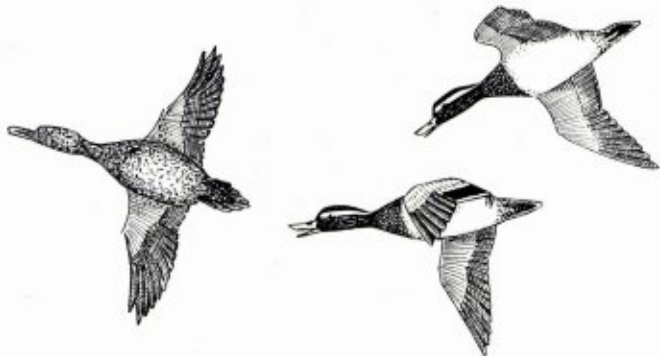
In het poldertje, dat nog drassig is van de winterse overstroming, steekt fris groen af tegen overjarig riet en op sommige plaatsen blinken kleine speenkruidsterretjes en velden goudgele dotters in de zon.

Op de hoogste delen zijn kieviten druk bezig met hun nest, terwijl ook enkele tureluurs al een duidelijk territorium hebben afgebakend. In de lage nog drassige stukken lopen tientallen steltlopers voedsel te zoeken; grutto's, tureluurs en een grote troep kemphaantjes, waarvan de mannetjes af en toe schijngevechten uitvoeren. Een eenzame zwarte ruiter

heeft een plasje voor zich alleen. Met sierlijke passen stapt hij op hoge, dieprode poten voorzichtig door het water. Af en toe doet hij een plotselinge uitval. De kleine witte puntjes op zijn rug steken als pareltjes af tegen zijn diepzwarte verenkleed. Enkele slobbeenden zwemmen door een half dichtgegroeid slootje. Met hun platte snavels slobberen ze gezellig tussen de planten aan de oppervlakte van het water. Een troepje zomertalinkjes vliegt in vreemde bochten door de lucht, waarbij de mannetjes voortdurend hun ratelend geluid laten horen. Het zijn verschillende mannetjes die eenzelfde wijfje achtervolgen en deze vreemde capriolen maken deel uit van hun baltsgedrag. Langzaam begin ik aan een rondgang door het poldertje en strompel over het hobbelige dijkje; af en toe sta ik even stil, om de vele geluiden beter op me te laten inwerken. Overal zingen vogels in het riet en in de grienden. Met elkaar vormen ze één geluid, dat bijna tastbaar de hele ruimte vult en waaruit zich slechts af en toe een dichtbijzijnde karekiet, of een fel alarmerende tureluur weet los te maken. Het verwijderde geluid van een snor, de overal zingende blauwborstjes en de vele andere geluiden gaan op in het geheel.

Grutto's

Zomertalinkjes

De dichtstbijzijnde blauwborst zit in de top van een wilgestruik. Al zingend draait hij zijn borst langzaam heen en weer en de staart is wijd uitgespreid, zodat de rode zomen duidelijk uitkomen. Lang duurt dit uiterlijk machtsvertoon echter niet, want een rivaal neemt de uitdaging aan en al spoedig jagen ze tussen de takken en laag over de grond achter elkaar aan. Onwillekeurig roepen ze herinneringen op aan vroegere ontmoetingen, waarbij ze vaak tot op enkele meters te benaderen waren, te druk bezig met hun burenrudies, om zich veel van mijn aanwezigheid aan te trekken.

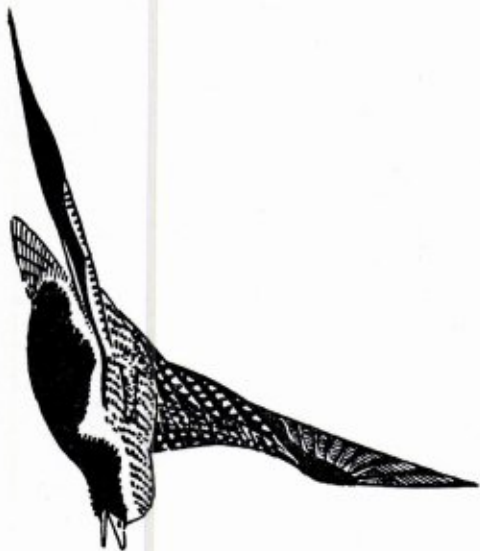
Terwijl ik verderop loop wordt mijn oor plotseling getroffen door een vreemd geluid, dat er al enige tijd geweest moet zijn, maar waarvan de aanwezigheid nu pas goed tot me doordringt. Het klinkt ergens hoog in de lucht, maar ik kan het aanvankelijk niet thuisbrengen. Ook lukt het niet, om de vogels, die nogal hoog schijnen te zitten, te ontdekken. En steeds maar klinkt hoog uit de lucht op verschillende plaatsen een helder melodieuus trillend gefluit. Ondertussen probeer ik me te vergeefs te herinneren, waar ik dit geluid eerder gehoord heb, want ergens komt het me toch wel bekend voor. Vaag doet het me denken aan een verre vakantie, waarvan ik me

echter niet meer precies kan herinneren, waar en wanneer.

Plotseling echter ontdek ik een groot aantal kleine stipjes hoog tegen de blauwe lucht. Ongetwijfeld zijn dit de vogels die het vreemde geluid maken, maar veel is er verder nog niet aan te onderscheiden. Langzaam echter komen ze omlaag en na enige tijd vliegen ze op slechts enkele tientallen meters boven de grond. Nu is geen twijfel mogelijk... een troep van enkele honderden goudplevieren. Duidelijk zijn de prachtig zwarte buiken te zien. Vrijwel alle vogels voeren baltsvluchten uit, waarbij ze met zeer snelle trillende vleugelslagen als het ware in de lucht „hangen” en voortdurend hun hoge trillende fluittoon laten horen. Af en toe zie ik ook vogels, die een geheel andere baltsvlucht uitvoeren. Zij vliegen juist met heel langzame vleugelslagen en hun vlucht is ietwat wankel. Het doet denken aan een overeenkomstige baltsvlucht van de grutto.

En minutenlang zweeft deze troep maar boven me, in het prachtige licht van de nog lage zon.

Goudplevier

Voor de verdere dag is het programma nu wel beslist. Binnenblijven heeft geen zin. Het oorspronkelijke plan om thuis te werken is al lang opgegeven, aangezien uit ervaring bekend is, dat zoiets nu toch niet meer lukt. Het duurt dan ook niet lang, of ik zit in m'n boot en roei naar de onder water staande polder aan de overkant.

Het is een voormalige landbouwpolder, die nu in open verbinding met het buitenwater staat, zodat eb en vloed vrij in en uit stromen; zij het met enige vertraging. Het grootste gedeelte is door het water in een uitgestrekte slikvlakte veranderd, met hier en daar wat riet langs de sloten en een groter rietveld in een hoogliggend gedeelte. Op het slik fourageren overal kleine troepjes eenden; enkele wilde eenden en tientallen wintertalinkjes. Langs de rietranden en vooral ook in de dichtgegroeide sloten zien we overal slob-eenden en zomertalinkjes. De meeste vogels zijn al duidelijk gepaard. De slob-eenden „romen” de oppervlakte van het water af; de zomertalinkjes zoeken tussen de planten naar

waterinsekten en slakjes. Op een wat hogere bank zitten pijlstaarten in het zonnetje te slapen. In een plasje ervoor baltsen enkele smienten. Met dik opgezette koppen en uitgestrekte nek zwemmen ze druk heen en weer; de mannetjes fluiten voortdurend en pronken met de grote witte vlekken op hun vleugels.

Het water komt op en op sommige plaatsen lopen de slikken al onder. De meeste vogels storen er zich in het begin weinig aan. De eenden fourageren rustig door en de pijlstaarten komen zelfs van hun hoge rustplaatsje af en beginnen te gronden in een geultje, waar enkele blauwe reigers al enige tijd staan te vissen. Alleen de steltlopers, waaronder vooral kemphaantjes en grutto's, moeten naar de hogere gedeelten verhuizen. Langzamerhand echter komt het water zo hoog, dat de meeste eenden de bodem niet meer kunnen bereiken. Alleen de slob-eenden en zomertalinkjes kunnen rustig doorgaan met fourageren. De wilde eenden en wintertalinkjes trekken zich terug in de rietranden en vele zitten nu op drijvende hopen riet te zonnen. In kleine troepjes wintertalingen, die in de luwte van het riet op het water dobberen, wordt druk gebalst. Steeds is hun heldere tru-tru geluid hoorbaar. Ze zwemmen bedrijvig heen en weer en wippen met hun achterlichaam omhoog, terwijl gelijktijdig de kop op een stijve manier achterover wordt gebogen. De steltlopers zijn allen bijeengedreven op de hoogste punten en staan in troepjes van enkele honderden bijeen. Ze staan tot over de helft van hun poten in het water. Het zal niet lang meer duren, of zij zullen zich bij de bontbekjes en de enkele bonte strandlopers voegen, die al even geleden zijn verhuisd naar een naburige polder, die tijdens

hoogwater dienst doet als uitwijk-plaats.

Het water stijgt verder en op verschillende plaatsen worden de kemp-haantjes en grutto's al verjaagd. Een grote troep strijkt enkele tientallen meters voor me neer op een nog ondiepe plaats. Prachtig is het om te zien hoe voorzichtig ze landen. Langzaam laten ze hun poten in het water zakken, terwijl ze bijna stilstaan in de lucht. Snel verplaatsen ze zich enkele meters, als het water te diep blijkt te zijn. Dicht opeengedrongen in een grote rij staan ze nu voor me. Allemaal in pracht-kleed. De mannetjes met diep rood-bruine kop, hals en borst; de wijfjes iets valer. Op hun rug een mooie tekening van zwart, bruin en wit. Stil staan ze voor zich uit te kijken, als waren ze zich van de ernst van de situatie bewust. Alleen wordt de rust af en toe verstoord door een enkele druktemaker, die wat al te wild dringt, wanneer hij voor het opkomende water opschuift. Sommige staan al tot aan hun buik in het water.

Plotseling wordt mijn oor getroffen

door een ver verwijderd gegak. Grauwe ganzen! Onwillekeurig gaat er bij het horen van ganzen iets in je trillen. Je komt plotseling tot de ontdekking, dat de grutto's dadelijk toch wegvliegen en dat je ze voorlopig iedere dag kunt gaan bekijken. Kortom, je moet weg.

Achter in een naburig weiland ontdek ik even later een grote troep grauwe ganzen. Ze zitten niet al te ver van de dijk, dus een poging om ze te besluipen is zeker de moeite waard.

Het lukt, alhoewel alle koppen even omhoog gingen, toen ik de mijne voor 't eerst over de dijk stak. De rust keert echter gauw terug en prachtig is even later de hele gang van zaken in de troep te zien. Vrijwel alles graast weer, hoewel op verschillende plaatsen steeds enkele vogels met uitgestrekte nek op de uitkijk staan. Hier en daar grazen afgezonderd van de grote groep nog enkele kleine families, die meestal uit twee oude vogels met enkele jongen bestaan. Voortdurend is een gezellig tevreden gegak hoor-

baar, dat soms even aanzwelt wanneer enkele vogels vervliegen, of als er onraad is. Afgezien van enkele kleine ruzietjes gaat het er over het algemeen nogal vreedzaam toe. Bij kleine conflicten wordt er meestal door een van de vogels met horizontaal gestrekte nek bedreigd, waarop de rivaal veelal maar op de vlucht gaat.

Steeds zie ik ook enkele vogels in een slootje verdwijnen. Waarschijnlijk wordt er gedronken, maar helaas is niet precies te zien, wat er gebeurt.

Zonder dat er veel bijzondere dingen gebeuren, blijf ik toch al gauw enkele uren liggen. De zon zakt al en ik besluit om maar te blijven tot de avondtrek.

Wanneer een uur later de lucht nog rossig is van de ondergaande zon en de duisternis langzaam invalt, begint de avondtrek. Al enige tijd wordt er bijna niet meer gefouaraageerd en de vogels staan stil te

wachten. Plotseling vliegen de eerste ganzen op en luid roepend gaan ze laag over de grienden naar het water. Ze worden al gauw gevolgd door kleine troepjes, daarna enkele tientallen en plotseling gaan met veel lawaai enkele honderden vogels gelijktijdig omhoog. Ze komen vlak over me heen en hun geroep versmelt tot een vaag geraas, wanneer ze eveneens over de grienden verdwijnen. Ver weg is te horen hoe ze in het water neerstrijken.

Op weg naar huis word ik nog steeds vergezeld door het verwijderde geroep van de ganzen. Ergens in het riet roept een porceleinhoen. Het geluid wordt van de andere kant van het water beantwoord. Een enkele maal klinkt de doffe roep van 'n roerdomp door de stille avond . . . Het is zo'n zeldzame dag, waarvan je 's avonds alleen maar noteert: „Het begon met goudplevieren . . .”

Jan Veen

(Alle tekeningen bij dit artikel zijn van de schrijver)

Vereend om Dr. Jac. P. Thijsse / De adressen

van de organisaties, door wier samenwerking dit THIJSSE-nummer tot stand kwam, luiden:

Chr. Jeugdbond van Natuurvrienden, p/a Reguliersgracht 9, Amsterdam-C.; Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, Herengracht 540, Amsterdam-C.; Kathol. Jeugdorganisatie voor Natuurstudie, Crocussenstraat 17 Breezand (NH); Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging, Jan van Loonslaan 20 a, Rotterdam; Natuurhist. Genootsch. in Limburg, Bosquetplein 7, Maastricht; Ned. Jeugdbond voor Natuurstudie, p/a Herengracht 540, Amsterdam-C.; Stichting Het Limburgs Landschap, Deken van Oppensingel 23, Venlo; Tijdschrift Het Vogeljaar, Kastanjelaan 61, Zwanenburg (NH).

Aan de rand van het natuurreservaat „De Klencke“

Foto Jaap van Dijk

Behalve in zijn werk en
in de harten van het Nederlandse volk
leeft Dr. Jac. P. Thijsse voort in de planten- en vogeltuin

THIJSSE'S HOF

te Bloemendaal,
waar duizenden jaarlijks genieten van
de concentratie van flora en avifauna van Hollands duin
op een geringe, doch door knappe aanleg
verrassend gevarieerde oppervlakte.

Juist daarom is het beschamend
dat in dit jaar, waarin wij herdenken
dat Thijsse honderd jaar geleden werd geboren,
maar ook dat deze Hof veertig jaar geleden tot stand kwam,
het stichtingsbestuur de grootste moeite heeft
om de eindjes aan elkaar te knopen.

Wie Thijsse dankbaar is omdat hij ons leven heeft verrijkt,
kan iets van de ere-schuld delgen
door zich aan te melden als begunstiger
van de Stichting (f 5.— per jaar)
of met een bedrag ineens.

*Secretaris-penningmeester van de Stichting
Planten- en Vogeltuin „Thijsse's Hof” is
Dr. P. Bakker, Schollevearlaan 9 te Heemstede*

Het postgironummer: 10 07 35

JAC. P. THIJSSSE

1865-1965

Inhoud van dit nummer:

Redactie:	Vereend om Dr. Jac. P. Thijsse	1
Redactie:	Jacobus Pieter Thijsse's leven in jaartallen	2
Prof. Ir. J. Th. Thijsse en Prof. Ir. Jac. P. Thijsse:	Jac. P. Thijsse als vader	4
Mevr. C. Drees-Hent en Willem Gehrels:	Jac. P. Thijsse als leraar	11
J. A. Nijkamp:	Jac. P. Thijsse en de opvoeding	15
Prof. Dr. J. Heimans:	Met Jac. P. Thijsse in de barre zon . . .	23
Prof. Dr. Th. J. Stomps:	Jac. P. Thijsse als vriend	27
Ko Zweeres:	Jac. P. Thijsse over zichzelf	29
Dr. Jac. P. Thijsse:	Over ontginning en natuurbescherming ('38)	40
Dr. Jac. P. Thijsse (met toelichting van Mr. M. Luikinga):	Een avond met Jac. P. Thijsse in de Hof .	43
Jan Veen:	Het begon met goudplevieren	48

De foto van het Naardermeer op de omslag werd vervaardigd door Jaap van Dijk; M. J. C. Kolvoort tekende het portret van Dr. Thijsse naar een foto van Jan P. Strijbos. De eindredactie van dit nummer werd gevoerd door: mej. Ineke Haighton, Jaap van Dijk, Dr. W. J. Prud'homme van Reine en Ko Zweeres.

Drukkerij Den Oudsten

Lekkerkerk

Speciaal ingericht voor

periodieken,
illustratie- en
kleurendrukwerk

Sinds 1889

steeds drukker

Eind mei verschijnt

HET INTIEME LEVEN DER VOGELS

door Dr. Jac. P. Thijsse

Een der boeiendste boeken van Thijsse, waarvan in dit Thijsse-jaar een derde druk verschijnt, die het vrij zeldzame werk weer binnen ieders bereik zal brengen.

De prijs van het rijkelijk met foto's geïllustreerde boek zal na de verschijning f 17,50 bedragen (leden Vogelbescherming f 16,50).

Intekenprijs tot 25 juli 1965

Wie het boek voor 25 juli 1965 bestelt, betaalt de intekenprijs van f 16,50 (leden Vogelbescherming f 15,50).

L. J. VEEN'S UITGEVERSMATTSCHAPPIJ N.V. AMSTERDAM

Zo juist verschenen: Kees Hana

Feest in de natuur

de eeuw van Jac. P. Thijsse

Het jaar 1965 is het jaar van Dr. Jac. P. Thijsse en dat was voor Kees Hana een welkome aanleiding om, vol enthousiasme en liefde, de figuur én het werk te schilderen van de grote natuurbeschermers, aan wie alle natuurliefhebbers in ons land zo ongeloflijk veel te danken hebben.

Met ca 100 illustraties f 6,50

Verkrijgbaar in de boekhandel

VAN HOLKEMA & WARENDORF N.V.

AAN ALLE EISEN, waaraan een goede kijker moet voldoen,
VOLDOET DE

„MILO” PRISMAKIJKER

prijzen van f 65,- af, inclusief tas en riemen.

De „PEACOCK” POCKET WARMER

(’n kacheltje in zakformaat)

houdt U de gehele dag aangenaam warm

Afmeting 1 1/2 x 6 1/2 x 9 cm

Prijs f 6,-

Folders worden U gaarne toegezonden door:

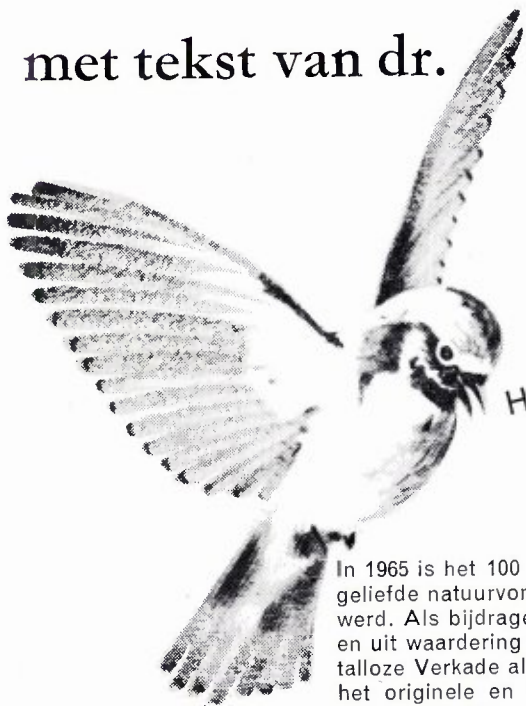
HANDELSHUIS VAREKAMP - 's-GRAVENHAGE

Benoordenhoutseweg 264

Telefoon (070) 24 36 00

Het fotoboek "Vogelzang"

met tekst van dr. **Jac. P. Thijsse**

Hedenkingsuitgave.

In 1965 is het 100 jaar geleden dat de bekende en geliefde natuurvorser dr. Jac. P. Thijsse geboren werd. Als bijdrage aan de herdenking van dit feit en uit waardering voor het vele werk dat hij voor talloze Verkade albums verrichtte, geeft Verkade het originele en nog niet eerder gepubliceerde manuscript "Vogelzang" van dr. Jac. P. Thijsse uit. Het fotoboek heeft een royaal formaat en is geïllustreerd met 36 kleuren- en 29 zwart wit-foto's. Het is een uitgave die iedere natuurliefhebber om zijn bijzondere waarde zal interesseren. Dit boek is vanaf 1 januari verkrijgbaar. Nadere gegevens zullen U binnenkort bereiken via Uw leverancier van Verkade artikelen en door middel van advertenties.

Verkade